Gratia Dei
Johannes
Baptista.
De confutatione
hebraice secte
liber.

BIBLIOTECA
DE LA
UNIVERSIDAD DE SALAMANCA
Sala Est. Tab. Núm.

287

n° 287

n° 595
Est Manuscrit de Leonardi Fily

2 — 13 — 5 — 13

I
00287

b18545415

2-13-9-13

~~Num. 7. cas. 8. num. 13.~~ 2

2 - 15 - 5 - 15

Num. Inv. 15.

Gratiâ Dei

Liber de Confutatione hebraycę ſectę.

Confutatio iudaice secte magistri Johānis Bapti
c ste gr̄a dei Artiū ⁊ medecine doctoris. Continet
pheniū ⁊ tractatū: ī pheniio sūt due epl'e. Pria
ad reuerendissimū dn̄m. B. Carauagalē Cardinalē sācte
crucis in hierusalem. folio p̄mo

¶ Scōa ad ip̄os hebreos p̄ quoꝝ confutatione opus
edidit. folio. ij.

¶ Tractatus vero in tres diuiditur ptes. quaꝝ p̄ma ē. de primo messie aduentu ⁊ de mysteriis in eodē aduentu consumandis que. xiij. continet prophetias. Pars prima.

¶ Prophetia prima ē de christi aduētu: ⁊ sceptri a iuda post aduentū eius ablatione: ac gentiū ad eius fidē congregatione: necnō de modo ipsius in hierusalē ingrediendi. qz sup pullū filiū asine. et de diuinitate humanitati coniuncta eiusqz passione Jacob Geneſi. xlix. fo. v.

¶ Prophetia scōa est de aduentu eiusdē ad nouā legē condendā ⁊ in humana forma: cuius deus eēt: qō quidē in monte sinai ab antiqs patrib⁹ cū p̄mā receperūt legē: postulatū fuit. Necnō de signo ip̄m a pseudo messia recognoscēdi: ac etiam de iudeorum vocē suā non audientium punitione Moysi Deutrronomij. xviij. folio. ix.

¶ Prophetia tertia est de eiusdem aduentu: ⁊ ex beata virgine per spiritusſanctī in ea aduentum quo diuinitas humanitati coniungi debebat. Esaie. cap. vij. fo. xij.

¶ Prophetia quarta ē: de eodē aduentu: ⁊ de quibusdā pfectiōib⁹ suis: gētiūqz vocatiōe: ac etiaz nōnullis suam mortē ⁊ sepulchrū decernētib⁹. cui⁹ vltimo de dei erga iudeos largitiōe illis p̄ suū scōm aduētū salutē p̄mittētis memoria fit. Esaie. xi. fo. xix.

¶ Prophetia qnta ē de aduentu eiusdez. ⁊ qualiter ob eius mortē dei fedus qō cū iudeis pepigerat: delendū essz consequenterqz de eorum ruina ⁊ gentiuz vocatione. Esa-

ye.xxix. fo.xxiiij.

¶ Prophetia sexta ē de eodē aduentu: cum quo boni ip sum expectantes confortantur: ⁊ de diuinitate sua ac mira culis p ipm ficndis: gentiūq; vocatōe. Esaie. xxxiij. fo. xxxi

¶ Prophetia septima est de aduentu eiusdē de voceq; clamāte in deserto añ aduētū eius: ⁊ de diuinitate sua. no uaq; lege p ipsum cōdenda: ac iudeoꝝ ob nō receptiōe ip sius improbatione. necnō de recipientiū beatitudine ⁊ gen tiū vocatiōe limbiq; expoliatiōe. ac etiaz de iudeoꝝ p dei gratiam in nouissimo redētiōe. Esaie. xl. fo. xliij.

¶ Prophetia octaua ē de eiusdē aduētu: ⁊ qualiter ip sum iudei nō recipiētes a suo regno eiciendi erant. necnō de gentium vocatione. ⁊ limbi expoliatiōe: ac etiā de iude orū p dei gratiā i nouissimo redēptiōe vbi oñdit eis q ruī nam suā ipsimet ꝓuocarunt. Esaie. xlviij. fo. xlii.

¶ Prophetia nona de xpi aduentu vita ⁊ passione gē tiūq; vocatione ⁊ de diuinitate sua. qualiterq; p mūdi re demptione passurus erat. necnō cū iniquis sua passione re putari debebat. ⁊ pro transgressoribus rogare. Cui plures ipsius Esaie prophetie messie misteria predicantes annec tunt. capitulo. lij. fo. xlvi.

¶ Prophetia decima ē de xpi aduentu ⁊ eius natiuita tis loco qualiterq; ex beata virgine nascendus esset: ⁊ q egressus eius ab initio a diebus seculi. scilicet a deo patre fuerunt. Michee. v. fo. lxiiij.

¶ Prophetia vndecima est de eiusdem aduentu qua q dem signa quedam que suo tempore apparitura erant. con tinentur necnon de desiderio quo a gentibus recipiendus erat. Agei. ij. fo. lxvij.

¶ Prophetia duodecima ē de xpi ad uētu: de modoq; ipsius in hierusalem ingrediendi: quia super pullum filium asine. Zacharie. viij fo. lxvi.

¶ Prophetia tertiadecima ẽ de simili aduẽtu: ⁊ de determinato aduentus ipsius tempore: eiusq; passione necnõ de iudeorum per illud vsq; ad constitutũ tempus scilicet ante christi aduentum desolatione. Danielis. ix. .fo.lxx.

¶ Pars secunda de secundo aduentu messie tpe gog. i. antechristi. quo tempore iudeorum reliquie saluande sunt habet prologum ad hebreos ⁊ tractatum. nouem cõtinet prophetias. Pars secũda

¶ Prophetia prima est de presenti iudeorũ captiuatione propter peccatum contra xp̃m commissum que vsq; ad antichristi bellum duratura est ⁊ qualiter ex dei gratia cordis penitudine ducti redempti tunc erunt. Moysi Deuteronomij. xxviij. fo.lxxix

¶ Prophetia secũda est de eadem iudeorum p̃dicto tpe redemptione que quidem in illorum residuis erit ⁊ ex dei gratia nam propter peccatum contra christum commissum tanto munere digni non essent Esaye primo. fo.lxxxij

¶ Prophetia tertia est de simili predicto tẽpore redẽptione: ⁊ de ipsorum tunc confessione christi diuinitate per dei gratiam vocando ipsum deum iustum eorum. hieremie xxiij. fol.lxxxv.

¶ Prophetia quarta est de simili predicto tpe redemptione ⁊ qualiter propter peccatum iam predictum captiuitate hac flagellandi erant ⁊ de tribulationibus quas eo dẽ bello antichristi iudei passuri erunt ac de eorum christo hiesu confessione ipsum deum humanitatem sumpsisse concedendo necnon de hierusalem ⁊ templi reedificatione. hieremie. xxx. ⁊ xxxi. fo.lxxxvij.

¶ Prophetia quinta ẽ de eadẽ post idem bellum redẽptione ab hac. i. captiuitate qua propter peccatuz cõtra christum commissum sunt necnon de aque baptismatis super eos tunc effusione ⁊ de bello ipso necnõ de q̃ plurimis ad

id ptinentib⁹ misterijs ⁊ de hierusalē ⁊ tēpli reedificatione Ezechielis. xxxvi. xxxvij. xxxviij. ⁊ xxxix. fo. xcix.

¶ Prophetia sexta ē de simili p̄dicto tēpore in residuis iudeorum saluatione necnon de eodez bello ⁊ q̄z plurimis tunc consumandis misteriis Iobelis. iii. fo. cviij.

¶ Prophetia septima est de eodē predicto tempore redētione necnon ⁊ de ꝓpio bello. ⁊ est ab die. fo. cxv.

¶ Prophetia octaua est de eadē in residuis iudeoꝝ saluatione que ex dei gratia erit necnon de vniuersali tam spirituali q̄z temporali pace que post belluz illud in toto mundo erit. Michee. iiii. fo. cxvii.

¶ Prophetia nona ē de predicta iudeorū post antechristi bellum redemptione ⁊ de bello ipso qua quidem etiam dissippationis ipsorum causam prophetа narrat que peccatum in vēdendo christum ipsumq̄z crucifigendo esse debebat: ⁊ qualiter per dei gratiam errorem suum tunc cognoscentes de eo penitentiam agent necnon de hierusalem ⁊ templi reedificatione ⁊ aliis quibusdam misteriis diebus illis verificādis. Zaccharie. xi. xii. xiii. xiiii. fo. cxxvi.

Pars tertia

¶ Pars tertia in duas diuidit partes nā in prima confundunt Judei p probabiles figuras que incipit. fo. cxliii. In secunda vero per exempla ⁊ morales rationes que incipit. fo. clvi.

Folio pmo facie secūda linea. xx. pnunciabaꝫ ꝑ pzenunciabatur. fo. ij. facie pma linea. i. pzenium loco pzebui fol. v. fa. pma lin. xi. xlviij. ꝑ xlviiij. fo. vj. facie pma lin. x. fugiēdo ꝑ figurando. fo. vij. fa. pma lin. vij. auferꝝ pro auferetur ꝛ transfertur. pro transferetur. fo. vij. fac. ij. lin. xv. expositiōe pro exceptione. fo. x. fa. i. lin. xij. inter ex ꝛ verborum caret vi. fo. xi. fa. i. li. xi da parte supereſt. fo. xi. fa. ij. lin. xxviij. exierūt pro exierint. fo. xiij. fa. ꝑma. li. x inter incobare ꝛ debuit Caret illico fo. eodem fa. ea li. xxij. inter anteq̄ ꝛ regnare Caret ecaz fo. xviij. fa. ij. li. xxj duritate pro duritie. fo. xxij fa. ij. li. xxviij inter cecitatem ꝛ doctorum caret ꝛ fo. xxvi. fa. ij. li. xx. singulis pro angulis; fo. xxviij fa. pma lin. xxv. inter ipsam ꝛ tēpore caret pro: fo. xxx. fa. pma. li. xi. respondentem ꝑ repzehendē tem: fo. eo fa. ea li. xxvi. dicent pro discent: fo. xxxj. fa. ij. li. ij. interra pro interea: fo. eo fa. ea li. xxv propria pro propzie fo. xxxvi. fa. ij. li. penultima captiuitati pro captiuati; fo. xlviij. fa. i. lin i. en pro eo: fo l. facie. ij. li. xviiij. diuidit pro diuidat. fo. lvi. fa. pma li. viiij. aut pro haud: fo. lix. fa. i. lin. vltia si pro sic: fo. lxi. fa. i. li. viij. qua pro quaz fo. lxiij. fa. i. li. v. celestis pro scelesti; fo. lxvi fa. ij. prophetia duodecima anteposita est vndecime fo. lxvij fa. secūda. li. xxij. disceptionē pro disceptationem fo. lxviij. fa. ij. li xxv. efficatia pro efficatie fo. lxxi. fa. ij li. xxvi. seruendi pro secundi; fo. lxxij. fa. ij. li. v. vaſa pro vasis; fo. lxxij. fa. i. li. vij. vestre pro vester; fo. lxxxi. fa. ij. li. xviij. posſim⁹ pro potestis; fo. xci. fa. i. li. xiij. deum pro eum; fo. xciiij. fac. i li. xi. vt pro aut; folio. cij. fa. i. li. vltima supest noster Jesus xp̄s; fo. cv. fac. ij. li. ix. inter vestrarum ꝛ pessimaꝝ caret q̄ coniunctiuum; fo. cvi. fa. pma. li. xvi. dicitis pro dicit fo. eo. fa. ea. li. vltima deficit vz: ꝑ deū reuocati essetis ab eo nunq̄ relenare muni cu. fo. eo. fa. ij. linea. iij. ꝓphcta ꝑ ꝓphete. fo. cvij. fa. ꝑma li. xxij. inter locus ꝛ ante Caret an. fo. cxv. fa. ꝑma li. v. ruinaz

ꝓruinatū. fo. cxvi. fa. i. linea. xvii. secuti ꝓ scrutati. fol. cxviii facie secunda. linea sexta. ambulauimus ꝓ ambulabimus fo. eo. fa. ii. li. xv. altiora ꝓ vlteriora. fo. cxix. fa. i. li. xxi. Capim⁹ ꝓ cupimus. fo. cxxi. fa. ii. li. iii. supest et. fo. eo. fa. ea. li. v. q ꝓ p̄. fo. cxxii. fa. p̄ma. li. x. profecisse loco feciſſe. fo. eo: fa. ii. li. x. ⁊ ꝓ a. fo. cxxiii. fa. p̄ma li. vii. ꝓpbetabūt ꝓ ꝓperabūt. fo. eo. fa. ea. li. xviii. ego ꝓ et. fo: cxxiiii. fa. scḋa. li. xxvii. Circūcidi ꝓ circundari. fo. cxxvi. fa. ii. li. iii qui ꝓ quando. fo. cxxxi. fa. p̄ma. li. vii. trinario ꝓ trigenario. fo. cxxxviii. fa. ii. li. xiiii. cc mutatōe ꝓ cōtinuatione. fo. cxxxix. fa. p̄ma. li. vii. inter rabi ⁊ asserit caret dauid. fo. cxliii. fa. p̄ma. li. vi. ⁊. vii. vbi dicit q si quis intantū debet dicere intantū q si quis. fol. cxlv. fa. secunda. linea. xiii. factus ꝓ factas. folio. cxlvi. facie p̄ma. linea. xiiii. quin ꝓ qui a. fo. eo. fa. ii. li. xii. Carerit ꝓ careret. fo. cli. fa. p̄ma. li. xiiii. limo ꝓ limbo. fo. eo. fa. ii. li. xii. debebaꝫ ꝓ debebat. fo. clii. fa. scḋa lin. v. ei ꝓ capitulo p̄mo. fo. cliii. fa. p̄ia. li. xvi regni ꝓ regno fo. clvi. fa. p̄ia. li. vii. inter christi ⁊ verificatum caret tpe. fo. eo. fa. ea. li. xi. de ꝓ be. fo. eo. fa. scḋa. li. xxvū. ne ꝓ be. fo. clix. fa. p̄ima. li. scḋa. erant ꝓ errant. fo. clxii. facie p̄ima. li. xxx. inter quis ⁊ similis. supereſt enim

¶ Reuerendissimo in xpo patri: ⁊ dño meo obseruādis simo dño Bernardino Carauagial sacro scē romāe eccl'ie tituli sancte crucis in hierusalē presbitero Cardinali epo sa guntino. Johānes baptista gratia dei. E. V. Reuerē. D. in christo filius: ⁊ humilis seruus salutē ⁊ felicitatē.

Epla ad cardinalem

Luribus ac mysticis modis reuerendissime
p̄sul. vt scripture sacre testantur: ihesus xp̄s
p dñs noster iudeos ad se vocare nos docet.
olim per ꝓphetas. nouissime p̄ semetip̄m. de
mum apostolis instituit. iudeis primū euāge
liū predicari. qui quāuis ab initio eterne salutis. fere omēs
se indignos iudicauerint: ⁊ ad presēs iudicēt. Nō propte
rea a xp̄ianis: diuina precepta zelātibus cessandū ē. qnimo
semp intēdū cōtinue psuasioni illoꝝ ad xp̄i salutarē fidem
Et cū me. qui huius noīs prius blasphemus fui: ⁊ p̄ dñi mi
sericordiā baptismū assecutus sū: oporteat id feruentius ob
seruare. conspiciēsq̄ in numero voluminū tractatoꝝ alioꝝ
q̄ de iudaismo ad baptismū venere: in qbus: ⁊ si multa scri
pserūt. nemo tñ analetice ⁊ demōstratiue eoꝝ rabi prauita
tē illis ostenderit. Idcirco pñs cōpendiuz hebraica lingua
eis: dei fauore confisus: destinaui. Per qō prauitatē ip̄am
detectā videntes. ad lumen veritatis ⁊ ipsi properare pos
sint. Nihil. n. a me hīt: qn ex ꝓphetaꝝ auctoritate. seu quo
rūdā suoꝝ rabi dictis verificē. Cū aūt p̄ eoꝝ litterā ⁊ lit
terali sensu in his procedere instituerim. nam ⁊ aristotelis
ē posterioꝝ p̄mo argumentatiōez cōcludētē. Ex datis ⁊ cō
cessis ꝓcedere. Et augustini ad hieronimū distictiōe nona
capitulo vt veterū scriptuz reperiē ab hebraicis voluminī
bus fidē examinādā eē. Jō si dictis meis aliqd a dictis ca
tholicoꝝ expositoꝝ dissonū inueniat. dūmō xp̄iane verita
ti: put desidero: cōsonū sit: puto reprobabile nō esse. Quā

obrē statui tue reuerēdissime. d. quam ad istius apicis cul
men scientiarum maxime diuinarum deus euexit: opus la
tino sermone translatum dirigere. supplicās vt loco quoti
diane lectōis: quā refectōnis hora audire soles: ipsum legi
iubeas. et quod emendatione eguerit tua vltima lima pro
solita in me pietate: corrigere non dedigneris. Demum si
promulgari dignum iudicaueris: quia per iudeos libēti a
nimo non legetur: a sanctissimo dño nostro obtinere cures
vt ex causa coacti legant. constabit enim an sua fideliter scri
pserim. Et si obstare voluerint: contradicendi facultatem ha
bebunt. Aliquos preterea ipsorum: cum vera hec viderint
forte saluos faciet. Decet vtiq; sanctitatem suam his peti
tionibus pluribus de causis se benignum reddere. precipue
presenti anno sui pontificatus septimo: qui cum septimo an
no septime septene annorum: que ab vno ad alium iubileū
solebat apud antiquos enumerari: diuino mysterio conue
nit. Sicut enim eodem anno sabatizabat terra ab omnibus
seruitijs sibi constitutis: et proximi dumtaxat iubilei sancti
ficationi atq; intimationi buccina clangendo vacabatur.
seruis quoq; liberatio a seruitute pronunciabatur vicina.
sic & sanctitas sua sanctificationi intimationiq; proximi iu
bilei. ita vt per ipsam iudei etiā a seruitute peccati quo deti
nentur. liberi reddantur: hoc anno plurimum vacare debz
Et quādo: illis gratia priuatis: id non consequatur. opus
tamen in aliquibus christianis conferet. Ex eo enim hiero
nimi ab hebrea littera super prophetijs in ipso contentis:
differentia discernitur omniumq; iudeorum rabi super ip
sis expositionum notificatio fit. Ex quibus eorum prauī
tas magis manifestatur. Excitabit quoq; aliquos fortasse
hebraicis litteris vacare. quas ad christianam veritatem
perfecte adipiscendam: non pauci iuuamenti esse censeo.
Tu autem reuerendissime ac sapientissime domine si in eo

aliquid boni inuenies: quãuis florida lingua politum non sit: a facie tua illud non proijcias, sed cõuenienti titulo tua biblioteca: si placet locum assigna, non auctorẽ: sed materiam: et inuentionis fructum considerans. Ego enim per ipsum gloriam meam non quero. Sed eius qui me ad se vocauit: ihesu christi domini nostri: quo ex tenebris consurrexi. et vt illius in me vocationem impleam, cuius gratia et pax vsq; ad seculorum consumationẽ nobis cum sit. Vale.

Epistola

¶ Johannes baptista gratia dei: a deo patre ⁊ dño nostro iesu christo rege regum: ⁊ dño dñantiũ de lacu miserie ⁊ de luto fecis ad eternã salutem vocatus: iudeis omnib⁹ conuersionem et saniozis consilij spiritum

Epistola ad iudeos

Cum causas non sperate apud vos cõuersionis mee amicozum pleriqz a me perquirerẽt. quoniã earũ que sepius: ⁊ his precipue temporibus iudeos ad christi fidẽ ducunt: nullã in me reperirẽt. Non. n. vis: nõ bonorum fortune ante conuersionẽ indigentia: non diuitiarum post conuersionẽ cupiditas: non glozie vanitas: nec vestre disciplíne: seu rerũ ignorantia ad christi fidez me traxit. Idcirco per has meas vigilias: lucubratiõesqz eas vobis aperire et demõstrare proposui. Scitis enim cũ vetus testamẽtũ hebraicasqz super eo expositões: ac thalmuthaicã doctrinam apud vos didicissem: inter religiosos postea ordinis predicatozum fratres sancte marie apud mineruam in vrbe me diu versatũ fuisse. ipsozũqz predicationes ac expositiones super prophetijs de messia loquentibus sepius audiuisse q̃s cũ ab expositozibus vestris variare perciperẽ: qz a teneris annis hebraicis imbutus eram: illas a vero prophetiarũ sensu alienas putaui: vnde et fidẽ vanã quoqz cẽsebam. sed quuz indies adesse: audirẽqz sepius: ambiguus hesitare cepi. scienscz id in bona seu mala scripturarũ interpretatione consistere: principia enim ambobus cõmunia sũt decreui diligenter quo ad possem perquirere et inuestigare quid hinc inde super prophetijs de messia loquentibus diceretur: exponereturqz et eas: eozũqz fidem: qui verius illas exponerent sectari. In quibus quũ versarer: vestrozuz rabi prauitatẽ deteri: christianas expositiões veriozes agnoui: veritatẽqz in eozũ fide inesse ꝓspexi. Quã christo iesu

duce amplexus preuium me vobis preuiū. Et vt eā ꝛ vos
pro salute vestrarum animarum amplecti possitis: errores
prauitates ac obstantia: que a vestris rabi vobis interpo-
nuntur explicabo. Prophetias enim messye aduentuꝫ pre
dicentes: cum his que post belluꝫ gog. id est antichristi ve
stram salutem pollicentur. equiuocantes eodem tempore
consumandas esse aiunt. Ex quo messyam nondum venis-
se. Sed adhuc venturuꝫ esse prave affirmant. Dicunt eni
ꝙ quum de nouissimis diebus scriptura loquitur: ad dies
messye se refert. ¶ Nec non prophetias particulariter ex-
ponendo seipsos sepe numero implicare percepi. ¶ Omnē
preterea sacram scripturam esse figuris plenam absqꝫ exce
ptione fatentur. Quamobrem thalmut et chabala compo-
suere: quibus non modo sacre scripture discursus. immo di
ctiones: syllabas: atqꝫ litteras figurant. Eas vero que fal-
so eorum suppositio contradicunt: repellere non erubescūt.
Hieronimi quoqꝫ translationem plerisqꝫ in locis falso con-
demnant. dicunt enim ipsum plures sacre scripture partes
dolo corrupisse. Verba insuper psalterij tanquā prophetica non approbant. Denicꝫ quicquid ab errore vestro vos
remouere posset. et ad christi fidem ducere: a facie vestra
omni industria amouerunt. ¶ Quorum falsitas ex veritate
oppositi fundamenti eorum: et inconuenientia prophetiaꝝ
adinuicem mihi aperta fuit. Animaduerti enim prophetas
de messye aduentu loquentes. nullam de nouissimis diebꝰ
mētionem facere. Et deinde reperi eas: ꝛ si omnes ad vos
dirigantur dissipationem vestram que consumatis myste-
rijs: quorum vos futuri ministri esse debebatis: sequenda
erat. predicere. Ostendunt nanqꝫ incarnationis mysterium
per ipsas predicatum debere a maioribus vestris peruerti
messieqꝫ diuinitatem negari. Esaia capitulo. xlv. dicēte. Ve
qui dicit patri. quid generas. Et mulieri. Quid parturis.

Et hieremia capi. v. Negauerunt dominū ⁊ dixerūt. Nō est ipse. Nec non et eius passionem per vos perpetrandā predicunt. Et tandē gentium vocationem. Que omnia in christo iesu nazareno adimpleta sunt. Preterea quibusdā harum prophetiarum cunctis predictis mysteriis explicatis redemptionis vestre nouissimis diebus fiende mentio fit. Ex quo id cum aliis misteriis consumandum non esse clarius ostendunt. ¶ In prophetis autem mysterium gog predicentibus; de nouissimis diebus prophetas memoriaz facere fere omnes reperi. nec non et redemptionem vestrā a captiuatione presenti. collectionemqz a quattor plagis terre in eis predictam inueni. ibiqz de reuersione decem tribuum memoria habetur ⁊ non in aliis. Nec non in residuis vestris dumtaxat: que post bellum illud remanebunt ex dei gratia propter promissionem antiquis patribus factam: erit saluatio. neqz de messia in eis aliquid dicitur: nisi inquantum ostendunt presentem captiuationem in penā peccati eius in triginta argenteos venditionis: aliorumqz peccatorum vobis datā fuisse. Vosqz tunc verum messiam christum ihesum cognoscere: ⁊ in suam diuinitatem perfecte credere. Quibus mysteriis consumatis; habetur per ꝓphetas ꝙ erit vnus pastor: et vnum ouile: quoniam repleta erit tota terra scientia domini. Doctores autem vestri tā tam mysteriorum diuersitatem prospicientes. infinita mendacia super messie mysteria in thalmut scripsere: concedunt ue quandoqz messiam gentes ad salutem vocare. aliquando vero negant. Pari quoqz modo iudeos infinita naufragia in messie aduentu passuros esse nunc affirmant. nūc vero saluationem et felicitatē. duos quoqz messias scz messiam filium ioseph: ⁊ messiam filium dauid venturos esse aiunt. Ipsorum autem super particularibus prophetis ex positionum implicationem ex earum serie reperi. censuiqz

si litterali sensu: & vt hebraica sonant littera prophetie declarentur: ipsas vestrorum prauitatem melius ostendere: christumq; iesum clarius demonstrare. Contra id vero q̄ de verbis psalterij dicunt: quamuis probationibus multis contrarium concludentibus obstare daretur. Sunt enim prophetica verba: ac xp̄i mysterij tuba. Cum tamen principiorum error hoc esse videatur: ne pre multitudine rerum confundamini: nullam de psalmis in presentiarum mentionem facere decreui. Jesum cristum igitur: qui veritas est. & in quo sperans compendiū hoc aggressus vobis direxi. inuocans oro lumen suum debili meo ingenio infundat. quo dubia que super prophetijs de messie aduentu: ex dictis vr̄orum rabi oriuntur: vobis facile aperiam: ipsarumq; proprium ac verum intellectum recte explicem. eas quoq; in christo iesu nazareno verificatas esse perfecte ostendam Prophetiarum deinde antichristi misterium prophetantium quibus vestrarum reliquiarum post hanc constitutam vestram desolationem salus continetur: sufficientem noticiam tradere possim. que non per hieronimi quam redarguitis translationem: nec per christianas auctoritates: seu catholicas declarationes. sed vt hebraica sonant littera: p mosaicasq; auctoritates: ac etiam vestrorum doctorum expositiones: quos in multis tanq; a veritate coacti. christi mysterium concludere videbitis. nec non litterali dumtaxat sensu aperientur. Hisq; expletis quedā sacre scripture partes explicabunt: que licet xp̄i mysterium in figura predicere videantur: adeo tamen aperte locuntur q̄ inter prophetias id clare exprimentes: quodammō enumerari possunt. ibiq; cause vos a receptione baptismi detinentes cuz suis medicaminib⁹ memorabūt. Has aūt hītes p̄missiones mūdet vos ab oi ingnamēto spūs: & cupientes p salute vr̄a veritatē attingere eas oi passiōe semota accipite. Nō. n. ma

litia cordis hec loquor: seu querens ab hominibus gloriã
sed desiderans animas vestras cum christo iesu ab eterna
damnatione eripere. non ambulans in astutia: neq; adulte
rans verba dei. que si ea fide qua vobis proferuntur: acci
pietis: non dubito cum xpi gratia multis vestrum viam sa-
lutis: etiam meo exemplo ostensurum.

Prophetia prima

Sublimis deus ⁊ omnipotẽs immẽ
sa dilectõe: qua patrib⁹ nr̃is abraaz
ysaac ⁊ iacob affectus ẽ: infinita bo
na que in eoꝝ filios opaturus erat
vt gaudio afficerenť: eis predicere
voluit. Pater aũt iacob qui patri-
archarũ vltimũ multitudinis vero
caput ⁊ principiũ se vidit: salutẽ fi-
liorũ cupiens: messye mysteriũ suo testaméto vt ea que tũc
orienda erant animaduerterẽt. per illudq; magis cauti red
derentur eis explicare decreuit. Geneſis. xlviij. dicente.
¶ To iasur sceuet mihuda vmbochet miben raglau had — Hebrea littera.
chi iauo scilo velo icabat ammim. oseri lagefen biro velaso
recha beni adono chibes baiain leuscio vbdam banauim
sudo: haclili enaim miaim vlben scimnaim mehalab. ¶ La — Latina littera.
tine nõ auferet sceptrũ de iuda. et scriba ď femore eius: do
nec veniat scilo: ⁊ sibi cõgregabunť populi. ligãs ad vitem
pullũ suũ: et ad palmitẽ filium asine sue. lauit in vinũ vestez
suã: ⁊ in sanguinem vuarũ cooptoriũ suum. rubeus oculis
magis vino albusq; dentibus magis lacte. ¶ Que quidez — Expositio iude
ꝓphetia ab expositoribus vestris. sensũ eius verũ extoꝝri — orum.
cupientibus: nõ paucis modis peruertitur. ¶ Cũ aũt patriar
cha aperto sermone mysteriũ explicauerit. eorũ expositões
aut nulle sunt. aut ꝓphetiã sup xp̃o ihesu locutã eẽ aperte
oñdunt. ¶ Exponiť nãq; ab onchelos inter doctores vros — Onchelos cal-
famosissimo super messia. recte autẽ loquẽdo sup iesu xp̃o — deus
nazareno. precipue eius pars prima vsq;. Et sibi cõgrega-
bunť populi. dicit enim caldea lingua. ¶ La iabade aued — Caldea
scultã mideuet iehuda vesaphra mibene benohi hadhalma
had deiede mescicha dedile bi malebuda vele istammeum

Latina

bamemaia. ¶Latine. Non cessabit constituí dñator ɔ̃ domo iuda;et scriba de filijs filiorũ eius vnquã donec veniat messias cuius imperium est:cuiqꝫ populi obedientiã prestabunt. ¶Ex quibus verbis alium mihi sensum colligere nescio;nisi iude dominium esse tantũ vsqꝫ ad messye aduẽtũ mansurũ:messyamqꝫ ab alijs gentibus recipiendum esse quẽadmodum iesu nazareni aduentu verificatum videmus

Approbatio expositionis

Prava modernorum opinio

Non nulli tamẽ vestrorum modernorũ disputatiũ; hac cuz oncbelos expositiõe veritati magis obstare cupientib⁹ ꝓpriã scripturã corrũpere nõ erubescunt. Nã dictiões illas monosillabas:bad chi. Latine donec significãtes:alteraz cum precedente dictiõe raglau.s.legunt;virgula seu cõma inter bad et chi posita: eoqꝫ modo bad ineternũ significat. chi vero;quia. Dicunt ergo sensum prophetie hunc esse. Non auferet sceptrum de iuda;et scriba de femore eius in eternum.qz veniet scilo.i.messyas.cuius imperium est.Ex quo affirmare volunt; qꝫ si per aliqꝫ tẽpus sceptrum ɔ̃ manu iude auferatur.seu ablatum sit.sicut post hierusalem destructionem.non tamẽ erit hoc in eternuz;quoniã messyas quem venturum dicunt;veniet;per quem sceptrum ei restituetur. Quã recte autẽ hi sentiãt vosipsi iudicate. qui non ignoratis duo ex hoc sequi inconnenientia remotio scz dictionis vnius ab expositõne.videlicet bad existentis iuxta dictionem illam:deiede;vestreqꝫ grammaticalis regule destructio. Scitis enim hebraicam linguã q̃dam habere thabahim.quibus sic dictiones clausule periodus distinguũt. quẽadmodum ꝛ latina;exempli gra. comis virgulis. punctis et hmõi operatur. Cuz autẽ in oibus vris libris id tabam quod vocaꝫ adnah;vim clausulas terminandi atqꝫ distinguendi habẽs.sub raglau inueniatur. Ex quo bad subsequens ab raglau precedente necessario segregat. vnde bad chi omnino coniunguntur.et donec significant. Idcir

Confutatio illorum

co eorum falsa inuentio: seu malitia verídenda atq; reiciẽda est. precipue cum a nullo vestrorum expositorum id dictum reperiatur. ¶ Super residuo vero prophetie onchelos suum dilatat sermonẽ: quãplurima pro suo ꝓposito adducens. que messye aduentu in bonum iudeorum oritura esse dicitis. de reductione scz israel in hierusalem: et reedificatione templi. et huiusmodi. Quibus quamuis quorundam terminorum expositione ab opinione catholicorum expositorum: mystico sensu: non multum discrepet: vitẽ israhel fugiendo: asinamue hierusalem. Cum tamen litterali sẽsu nullam cum prophetie verbis conuenientiam habeant. ea ideo hic recitare nõ curo. ¶ Sed ad rabi salomonis expositionem accedam. qui primã tantũmodo prophetie partem messye attribuit dicens. Non auferetur sceptrum de iuda a dauid inde. Quod quidem desistentibus regibus super capitibus transmigrationis babylonie verificatum fuit. qui ab imperio constituti. virga et sceptro populo dominabantur. Et scriba de femore eius. Hoc super sapientibus qui principes fuerunt in israel verificatum fuit. Donec veniat scilo. hoc est messyas. cuius imperium est. cuiq; gentes congregabuntur. ¶ Ex qua expositione nulla mihi insurgit dubitatio: quin pars hec prophetie de christo ihesu loquatur. ostendit enim qualiter non fuerit a iuda. et in primo et secundo templo dominium ablatum quousq; christus venit. quo tempore illud amisit. Quod autem ad christi fidem gentes congregate sint: cuz sẽsu pateat demõstratione non indiget. ¶ Residuum vero prophetie pro abundantia vini que erat in terra iude. rabi salomon exponit. Dicit enim q; viri iuda pullum vnum ad vitem vnam ligabunt. Ex qua pondus illi pullo sufficiens extrahent. nec nõ ꝛ de palmite vno ididem habebunt. ita q; tanta erit sua in regione vini copia. vt vestimenta sua cum eo laua-

Confundatio onchelos super residuo ꝓphetie

Rabi salomon

Approbatio

Confutatio super residuo ꝓphetie.

re poterunt. Quare dixit. Lauit in vinũ vestem suam Sed in hoc sua reuerentia nõ bene sentit. non enim ratiõi consonũ videt: cum messye mysterio regiõis fertilitatẽ patriarchã enarrasse. Si hec quoq; patris iacob intẽtio fuisset. ex omnibus quib⁹ terra iude habundabat: nõ tantũ vini fecisset memoriã: cum illã pluribus abũdare manifestũ sit. Preterea ꝓ sola vini copia recitanda: tanta diuersis sermonib⁹ replicatio necessaria non erat. Habem⁹. n. in sacra scriptura pro cuiusdã rei corroboratiõe replicatiõz. nõ autẽ quadruplicatiões. Ideo ex his verbis. sicut infra vera expositõne patebit: pater iacob aliud significare intendit. precipue cuz duplicato sermone: ex omnib⁹ vsualib⁹ bestijs. ad pullum filium asine. cuz zacharia. ix. dicente. Exulta satis filia syon. iubila filia hierusalẽ. Ecce rex tuus veniet tibi ipse pauper. et ascendens super asinũ: ⁊ super pullũ filiũ asine se deartículauerit. Exponitur insuper ꝓphetia a rabi moyse hierũdensi. qui cũ modernior eẽt. videns aliorũ expositiões: aut ad rẽm vos vi ducere: aut dubia in ꝓposito vro fortia causare. putans se id fugere: cũ veritas dñi maneat in eternuz: in oibus a quib⁹ cauebat: alios excedit. Nã per verba patriarche dicit nõ eẽ intelligendũ sceptrum a iuda nunquã esse auferẽdũ. legimus. n. Deuteronmij. xxviij. Ducet te dñs: et regẽ tuũ quẽ cõstitues super te in gentẽ. quã ignoras tu et patres tui. ipse quoq; rexq; suus in captiuatione sunt. messyas tñ nõdũ venit. Sed patris iacob intentio fuit non eẽ sceptrũ de iuda a dauid inde in aliã tribũ transferendũ. ꝙ si ex alijs tribubus regnauerũt: nõ tñ perseueraue re: neq; sicut reges iuda iungebant. Exponit deinde clausulã illã. Et scriba de femore eius: dicẽs ꝙ ois scriba in cuius man⁹ sigillum regis quo precipitur: existet de tribu iuda erit. ita ꝙ quocũq; mõ semꝑ ipse in israel dñabitur. atq; precipiet donec veniat scilo. i. filius eius. scz filius dauid q

Rabi moyses bierundensis

est messyas cui humilibant populi: quibusq; sua voluntate aget. ¶ Que qdē expositio viri iudei meo iuditio aliaꝝ expositōnū expositō existit. ꝓbat. n. ⁊ Deutero. auctoritate experiētiaq; ꝓphetiā sup messya fm vos vēturo verificari si posse. Unde seu patriarchā mēdacē eē: seu de xp̄o ihesu nazareno oīno loqui necessario sequit. Posito enī q; dictio illa auferr̄ ꝑ transfertur intelligatur. ꝓphetia de xp̄o adhuc loqui necessario sequitur. Cum ꝑ ip̄m iude dñium desup israbel in alias gentes translatum fuerit. Cum autē dicit sceptrū a iuda in aliam tribū transferendum non esse donec veniat messyas: q; ab eo tunc totaliter auferendum sit. ⁊ alteri tribui destinatū concludit. ex quo sequer̄ ex alia tribu: quam iuda messyam esse egrediendum. qđ absurdum est dicere ipsum quoq; in hoc se implicantē video: cū ꝓcludat iudā nō debere totaliter sceptrū seu dñiū amittere. donec veniat messyas. oppositō per eum iam probato. Jd insup quod sup ea clausula. Et scriba de femore eius. dicit de sigillo. ſ. quo facultas dominādi dar̄: quod semp de tribu iuda existentibus a regibus consignabit̄. Si de regibus iuda loq̄tur: cum iam longo tpe regno priuatus sit. eloquium suum in vano fundat̄. Si vero de regibus: sub quibus post hierusalē destructionē: iudei captiui fuerunt intelligat cum id recte discerni: nec probari possit. dictum suum locū non habet. Quis. n. scire potest si ab aliquo rege alicui iudeo sup alīs potestas det̄. an ille ō tribu iuda sit: seu ō alia cum ob longā captiuationem: nullam de propr̄ijs ⁊ certis tribubus noticiam habeatis: ⁊ cum hoc experiētia ipsa cōtrarium doceat. Videmus enī plures a principibus super alios iudeos maiores constitui: qui i sacerdotes habentur de tribu leui ⁊ non de iuda. Nil igitur aliud ex dictis hui⁹ rabi mihi colligere video: nisi ꝓphetiam in iesu xp̄o nazareno adimpletam eē ꝑ ipsum alīs clarius manifestari. ita

Confutatio

q̄ se ꝓfusū vidēs dubitās ad deteriora ꝓcedere. Suꝫ resi
duo ꝓphetie preter consuetudinē suā nihil dixit: nisi q̄ ptē
illā. Rubeus oculis magis vino. ⁊ reliqua. sicut rabi salo-
Rabi leui mon exponit: cui opinioni iam instetimus. ¶ Exponitur ad
huc ꝓphetia hec a rabi leui qui dicit q̄ nunquā dñium ali
quod precipiendi saltē in moralibus: ⁊ preceptis a iuda su
per israel auferet: donec veniat messyas. putās ex hoc q̄ su
um dictū a dubijs ex dictis aliorū insurgentibus omnino
Confutatio absoluatur. ¶ Conceptus aūt suus recte fallit. nā sicut ⁊ a
lij: sic ⁊ ipse cōcludit in messye adventu debere iudā dñiū
prorsus amittere. nec non de improbabilib⁹. sicut rabi moy
ses loquitur. quēadmodū. n. ibi dixi: inter vos distinctio tri
buum fieri minime pōt. Quāobrem ⁊ nec ipse pro intētove
Catholica ex- stro ꝓphetiā saluare poterit. ¶ Erit itaq̄ vera ac catholica
positio ꝓphetie expositio nullā patiēs expositēe. q̄ ad primā ei⁹ p
tē q̄ sp seu vno seu alio modo iuda sup israel dominabit:
quousq̄ veniat messyas quo veniente auferetur dñium ab
eo ⁊ messye alij populi cōgregabunt. Nam rabi salomon
clare ostendit: quō ⁊ in primo ⁊ secundo tēplo inde domi-
niū super israel pseuerauerit. in fine aūt secundi tēpli messy
as venit. s. xp̄s iesus: ⁊ ex tūc dñium a iuda ablatum ē: nec
non ⁊ xp̄o populi cōgregati sūt. q̄ si vestrorum disputanti
um more dicetis fuisse per ꝓphetas vobis ꝓphetizatū mes
siam pro bono: et gloria vestra eē venturum. prophetiā ve-
ro istam oppositū ostendere videat. huic petitioni respon-
sum in ꝓhemio datur. Hec est enim vestra equiuocatio in
ꝓphetijs non distinguentes inter eas que de messye aduē
tu loquunt ⁊ que vestrā reductionē post antichristi bellu
predicant. Propter quod in tali errore viuitis. nam in ꝓ-
phetijs aduentus de his que in christo iesu euacuata fue-
re: quibus vestra destructio cōnumerat: memoria fit. Pa-
ter autem iacob qui finē rei preuidit. voluit diffinitiuam sē-

tentiã sermone explicare. reuelatũ. n. erat sibi iudeos p maiori pte xpi euangeliuz recepturos nõ esse. quã obrem iuda dominiũ amittere debebat. vñ auidus salutis suoz̃; decreuit ipsos oi conatu cautos reddere: vt in eius aduentu nõ deciperentur. ita q p maiori eoz̃ noticia sui testamẽti principio dicere cepit. Cõgregamini ⁊ annũciabo vobis id qd̃ accidet vobis in nouissimis diebus vbi patriarcha: quẽad modũ vestri aiunt: finẽ eoz̃ filijs manifestare volebat. nisi q̃ ꝓphetic⁹ spiritus ab eo p tũc recessit. vos tamẽ ex hoc de errore fundamẽti doctoz̃ vroz̃ certitudinẽ habere potestis: q: p nouissimos dies nõ intelligũt ꝓphete dies messye aduent⁹. sz̃ dies finis mysterioz̃: q̃ sunt dies gog. s. antichristi: qb⁹ in reliquijs vris redẽptio fiet. videmus. n. q̃ de pertinẽtibus ad istos dies patriarcha nihil tetigit. De his aũt q̃ messye aduentũ cernunt: ad plenũ locut⁹ ẽ. oñdit enim vltra predicta predictum messyam ingressurũ hierosolimã super pullũ filiũ asine equitaturũ eẽ. quũ dicit. Ligãs ad vitem pullũ suum: nec non talem pullũ esse ad vitem ligatum Cum autem subdit. Lauit in vinum vestem suam: ⁊ in sãguinem vuarum coopertoz̃ium suum diuersis sermonibus sententiam replicando. voluit mysterium grande passionis eius enarrare. Nam dictio illa hanauim: latine vuarum: q̃ clausula continetur secunda per regulam illam vestraz grãmaticalem: qua littere bumaf vna pro alia ponuntur: mutata bet in vau bumilium significat. et sic litter̃e sensus erit ⁊ in sanguinem humilium coopertoz̃ium suũ. vt ostenderet patriacha messyã sua humilitate vestes suas: suo sanguine lauaturũ esse. Pro quo capitulo. lxiiij. Esaias dicit. Quare rubrum est indumentũ tuũ. Ex particula vero illa. Rubeus oculis magis vino: albusq̃ dentib⁹ magis lacte. messye essentiam patriarcha enarrare voluit. Quia scilicet

deus ⁊ homo esse debebat. humanitas enim oculis apparens sua equaltate ⁊ eucrasia rubea eē debebat. que vero intus assistit diuinitas: lacte candidior: nec cum prauis doctoribus vestris dicatis hoc ab alijs prophetis vobis predictum non fuisse. quia quemadmodū in sequentibus: deo volente: aperte videbitis a multis predictum intelligetis quod quidem vestros prauos sapientes non ignorare me non latet. Sed vt phisicorum primo philosophus ait vno inconuenienti dato plura contingere non graue ē. ¶ Qđ autē in xp̄i iesu nazareni aduentu prophetia adimpleta sit. nulli veritati assentiri volenti dubium est. Vltra. n. id quod ad sensum patet de amissione dominū iude: ob non receptionem eius de genitumq; ad xp̄m congregatione. euangelia: quibus vtinam vos fidem prestaretis: de omnibus indubitatum perhibent testimonium. ¶ Jngt. n. iohānes capitulo primo. In propria venit: ⁊ sui eum nō receperunt. Et matheus capitulo. viij. recitans de quodam gentili centurione: qui accesserat ad ihesum rogans illū vt puerum suum paraliticum sanaret: cui ihesus ait. Ego veniam et curabo eum: et respōdens cēturio se non esse dignum vt ihesus intraret sub tectum suum. sed q̄ tantum diceret verbo: et sanaretur puer suus testatur. q̄ audiēs iesus verba illius miratus est. et sequentibus se dixit. Amen dico vobis. Non inueni tantam fidem in israel. dico autem vobis q̄ multi ab oriente ⁊ occidente venient. ⁊ recumbent cum abraam: ysaac ⁊ iacob in regno celorum: filij autē regni eijcientur in tenebras exteriores. ¶ Super particula vero illa. ligans ad vitem pullum suum. Marcus capi. xi. testat. qui ait. q̄ cuz appropinquaret hierosolimam iesus et bethaniā ad mōtez oliuarum. misit duos ex discipulis suis: et ait illis. Jte in castellū quod cōtra vos est: ⁊ statim introeuntes illuc: inuenietis pullum ligatum sup quē nemo adhuc hominū sedit.

Cōcordia cum euangelio

Jobannes

Matheus

Marcus

soluite illum ⁊ adducite. ⁊ si qs vobis dixerit: qd facitis. dicite: q3 dño necessarius ē: ⁊ abeuntes: inuenerunt pullum ligatum ante ianuā foris in biuio: et soluerunt eū. et qdez ꝺ illic stantibus dicebāt illis. Quid facitis soluentes pullum qui dixerunt. sicut preceperat illis iesus: et dimiserāt eis. et duxerunt pullum ad iesum: et imponunt illi vestimenta sua ⁊ sedit super eū. et qui preibant. et qui sequebanť. clamabāt Bñdictū qꝺ venit regnū patris nostri dauid osanna in excelsis. et introiuit hierosolimā in tēplo. Qꝺ si dicetis pullū eē ad vitē ligatū. ex hoc euangelio nō haberi. dico ex totiº mūdi cōsuetudine istud verificari. vniuersaliter. n. bestie cū ante ianuā tenenť: ad vitē liganť. vt plurimum quoq3 i biuijs vites reperiūť. Qꝺ qdē hierosolima precipue verificatur: que a multis ex hoc laudať pphetis. inqt eni micheas capi. iiij. Et sedebunt habitatores hierusalē: vir subtus vitē suā. et reliqua. De particula aūt illa. Lauit in vinu3 vestē3 suā: ⁊ i sāguinē humiliū cooptoriū suū euāgeliste oēs suaz recitantes passionē phibēt testimoniū. quo qdē sanguīe patres vestri ibi assistentes: vos in eternam damnationem ob liganere pilato dicentes. Sanguis eius super nos: et super filios nostros. Mathei. xxvij. ipsum vero diuinitatē humanitati coniunctā habere. cum per opera sua. eiusq3 sequentium nomine suo pfecte demōstretur: nec non per plures ꝓ dicetur pphetas ad noui testamenti auctoritates me extēdere non curo. vos tamen hortari non desistam: vt postq3 sup christo ihesu nazareno prophetiam verificatam videtis ad ipsum conuertamini: vt et ipse ad vos conuertatur. Mattheus.

Prophetia secunda.

Prophetia secunda.
huius partis.

Hebrea littera.

m

Oyses Deuteronomij. xviij. capitulo inqt. Naui michirebeba mea checa camoni iachim leha adonai eloheha clau tisneum. chehol ascer scaalta mehim adonai eloheha behoreu beiom accahal lemor. lo oseph lismoab: ed col adonai elohai veet haesc agedola azot lo erbe hod velo amud. vaiomer adonai elai hetiu ascer diberu naui achim lahem michereu haihem camoha venadatti denarai betiu vediber alehē ed col ascer azauenu. vehaia hais ascer lo iscmah el denarai ascer iedaber bismi anohi edrosc mehimon hab hamnaui ascer iazid ledaber dauar biscmi ed ascer lo ziuidiu ledaber veascer iedaber bescem elohim aberim vmet hannaui habu. vehi tomar biluaueha eha edab ed hadauar ascer lo dibero adonai ascer iedaber hannaui beseem adonai velo ihie hadauar velo iauo hu hadauar ascer lo dibero adonai bezadon dibero hānaui lo tagur mimmēnu

Latina littera.

Latine. Prophetam de medio tui: de fratribus tuis. sicut me suscitabit tibi dominus deus tuus: ipsum audies. sicut petisti a domino deo tuo in horeb: quando concio congregata est: cum dixisti. Amplius non audiam vocem domini dei mei. & ignem hunc magnum amplius non videbo ne moriar. Et ait dominus mihi. Bene locuti sunt. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum simile tui et dabo verba mea in ore eius. loqueturq; ad eos omnia que precepero illi. Qui autem non audierit verba mea:

que loquetur in nomine meo. ego vltor existam. Prophe
ta autem qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in no
mine meo que ego non precepi illi. aut qui loquetur nomi
ne alienorum deorum interficietur. Cuncz dices in corde
tuo. Quomodo poterimus cognoscere verbum quod nõ
locutus est dominus. quod in nomine domini propheta
dixerit. Et non euenerit: hoc dominus nõ est locutus. Sz
per tumorem animi sui propheta cõfinxit: iccirco non time
bis eum. ¶ Hanc prophetiam doctores vestri vnanimes
volunt a moyse pro prophetis: qui post eum venturi erant
dictam fuisse ad israbel euitandum: ne augures diuinato
resqz: quemadmodum et cananei faciebant: audirent. Qõ
ex verborum prophetiam precedentium accipiunt. dicen
tium. Genges iste quarum possidebis terram: augures et
diuinatores audiunt. Tibi autem non sic cõstituit deus tu
us. tu enim profuturarum rerum ad te pertinentium noti
tia auguribus seu diuinatoribus non indigebis. Nam pro
phetam de medio tui de fratribus tuis suscitabit tibi domi
nus deus tuus: a quo ipsas scire licite poteris. quemad
modum et tu ipse a domino deo tuo in horeb petisti. quũ
dixisti. Vltra non audiam vocem domini dei mei: z ignem
hunc maximum amplius non videbo ne moriar. Et hoc in
processu temporis per diuersos dei prophetas. vt iosuem
samuelem eliam: et alios impletum fuisse dicunt. Particu
lam autem illam. De gente tua: et reliqua. vt alias exclude
ret gentes dictam fuisse volunt. Non enim erit propheta:
nisi ex israel. Super clausula vero illa. Sicut me vestri nõ
parum contrarbati sunt. Nam rabi Salomn dicit. Sicut
me qui scilicet de fratribus tuis sum. ¶ Rabi abrabam
vero. Sicut me: dei propheta: non augur: seu diuinator.

Hebreoz expo
sitio.

Rabi salomon.
Rabi abrabam

Rabi moyses

Rabi moyses aute sicut me dicit dignus pphetia. q quide etiam super particula illa: vt petisti a dño deo tuo in horeb moysem totalem ipsorum petitionē hic non recitasse inqt. nec p verba hec israel pphetas meruisse. sed p ea q̄ scz dixerunt. Loquere tu ad nos; t audiem⁹. Parte rursus pphetie secunda: pphetā qui arrogantia depravatus dicente. et reliqua. vt moneret eos ne malos audirēt pphetas dictā fuisse aiunt Illā vero. Cūq̄ dices i corde tuo. Quō poterimus cognoscere verbū qd nō locutus ē dominus. t reliqua. ¶ Rabi salomon ananie filio azur; quum de vasis templi in bierusalē reductione: cōtra bieremie dictū. xxviij. prophetauit. attribuit. ¶ Quantum autem ipsorum dicta prophetie intellectui consona sint. ex his que sequentur; vobis liquide patebit. Nā si verba illa prophetiam precedentia; pro sensu ab eis recitato; a moyse dicta fuissent: plurali numero videlicet pphetas de medio tui subsequenter locutus esset; cum plures; t non vnus post moysem prophete orti sint. Clausula quoq̄ illa. sicut me; que a vestris tot modis peruertitur; locum non haberet. Sicut enim deuteronomij vltimo sacra scriptura testimonium perhibet. prophetā in israel; sicut moyses amplius nō surrexit. nullus etiam eorum. sicut ipse legē dedit. ipsorum expositiones autē super clausula hec. nullas esse ex se patet. ¶ Nam rabi salomonis dictum locum non habet. quia per ipsum met moysem; cum de fratribus tuis dixit; id explicatum fuit. ¶ Dictumq̄ rabi abraam minime; quoniam eis prophetam suscitare promittendo. augurem seu diuinatorem non esse intelligitur. ¶ Rabi moysi preterea dictum nequaquam; cuz illud nisi per post apparentia nostrum scire non sit: quando scz ea q̄ dei noie dixerit; euenerint; quēadmodū ex ea pticula. Quō poterim⁹ cognoscere verbū; qd ñ locut⁹ est deus. t reliqua docemur. Unde harum expositionum insuffi-

Cōfutatō ipox

Confutatio rabi salomonis

Confutatio rabi abraam

Confutatio rabi moysi

cientiam videns rabi moyses: clausulam adhuc ipsum melius declaraturū: tandem pollicet. Obstat et insuper ipsorū dictis pars illa: vt petisti a dño deo tuo in horeb. et reliq̄. Cum ex verbis illis: quemadmodum rabi moyses ait: non prophetas ei futura predicentes israel petere videatur. sz igne et tonitruis timorem maximū incutientibus: ob dei in monte sinai apparitionem moysem. vt ipse a deo legem acciperet: eisq̄ deinde ferret. rogaret. Quamobrem ibidez dicit. Loquere tu ad nos: et intelligemus. et nō loquatur ad nos deus ne moriamur. Jd preterea quod super secunda prophetie parte departe de prophetā scz qui arrogātia de prauatus: et reliqua aiunt: minime locum habet. fuerat enim capitulo. xiij. ex verbis illis. Si surrexerit in medio tui propheta: aut qui somnuz vidisse se dicat. non audies verba prophete illius: adeo sufficienter explicatum. q̄ pro eodem intellectu hanc replicare sententiam opus non erat. ꝛ sic cuilibet veritatem concedere volenti prophetie verba aliud in se continere mysteriū facillime patere potest. ¶ Dico itaq̄ cum dei aduentus in terram vltra primam in monte sinai apparitionem: pro mundi saluatione necessarius eēt Esaia. xxxv. dicente: deus ipse veniet: ꝛ saluabit vos: ꝛ liij. Quia oculo ad oculum videbunt dum reuertetur dominꝰ in syon. Nec non cum noue legis latione ipso. xlij. clamante. Non erit tristis neq̄ turbulentus: donec ponat in terra iudicium: ꝛ legem eius insule expectabunt. prout etiam a multis alijs sermone explicatur. volens moyses hac in prophetia id idē significare cum deus gloriosus sup̄ monte sinai apparens. vt legem daret: igne ꝛ tonitruis fulguribusq̄ terribilibus venerit. Ex qua visione populus in circuitu montis existens pterritus ac pauore concussus steterat. p̄ pheticumq̄ spiritū videntes deum in terrā: vt nouaz daret legem iteruz venturum: id quod eis accidit considera-

Catholica expositio

tibus: successorũq; insufficientiam timentes. illico moysi di
xere. Ultra non audiam vocem domini dei mei: et ignem
hunc maximum amplius non videbo ne moriar. Idcirco
volens ipsos moyses pro suis successoribus a simile visio-
ne tutos facere deum in hominis forma: et sicut propheta
secundo aduentu appariturũ esse prophetizauit. Quamob
rem prophetam de medio tui inquit. sicut me forma scz hu
mana suscitabit tibi dñs deus tuus cũ nouã secundo dabit
legem: iõ ipsũ audies. Cũ etiã hoc p te a deo in horeb po-
stulatum sit: quando dixisti. Ultra non audiam vocem dñi
mei. ⁊ reliqua. Quapropter dixit dñs ad moysen. bene lo-
cuti sunt. tunc enim in alia forma non sic incõpatibili. nam
in hois forma ⁊ ꝓpheta eis apparebo. vt ad nouã legẽ re-
cipiendã habiliores reddant. Dixit autẽ notanter bñ locu
ti sũt: quasi ipsi mysteriũ illud ꝓphetati eẽnt. nec dicatis po
pulũ illũ talem spiritum ñ habere. scitis enĩ doctores thal-
mut dicere ancillam sup mari id vidisse qđ ab ezechiele fi-
lio buzi visũ non fuit. Si igitur femia ancilla tẽpore illo pl⁹
ezechiele in ꝓphetia valuit a fortiori: et populus ois ⁊ ho-
ra illa precipue qua ad diuinum verbũ recipiendũ cũcti di
spositi erant. Notanter quoq; dixit. De gẽte tua et de me-
dio tui: vt in ea gente diuinitatẽ humanitati cõiungi debe-
re denotaret. Quare subsequenter ait. Qui aũt verba mea
que loquetur in nomine meo audire noluerit. ego vltor ex
istam. Postq; enim ne amplius in simili forma qua in mõ-
te synai apparuit eis: me ostenderẽ ipsimet petierunt. iõ ve-
niens in hominis forma: humanitatẽq; in gẽte sua assumẽs
ille qui non credet: et verba mea que exierũt ex ore tal' ve-
nientis non audiuerit: ego vltor existam. Qđ qdem ab esa
ia sup allegato capitulo etiã habet. quũ ait. Ecce deus ve
ster vltione veniet. Cũ autem ipos ꝓphetã hũc interfice-
re debere: in mente diuina preuisũ fuisset. ne a culpa se ab-

soluere possent. causas ꝓpter quas ꝓpheta interficiendus eẽt; eis predicere voluit. que sunt qñ arrogãtia deprauat⁹: ea q̃ deus non preceperat; eius nomine locutus fuerit. seu q̃ verba sua alienoꝝ deoꝝ noĩe dixerit. ⁊ cũ prima causa alio indigeret signo, subsequenter ait. Cũq; dices in corde tuo. Quomõ sciemus verbũ qd̃ nõ locutus ẽ dñs. hoc habebis signũ. qd̃ in noĩe dñi ꝓpheta dixerit. ⁊ nõ euenerit. hoc dñs nõ ẽ locut⁹. Ex quo intelligit q̃ si ea que dei noĩe ꝓpheta dixerit euenerint: interficiẽdus ñ eẽt. ⁊ si talẽ interficerent ꝓphetã; ab vltõe tutari nõ possent. Qd̃ si verba ꝓphetie precedẽtia de augurib⁹ diuinatoribusq; ꝓpter qd a moyse dicta fuerint petetis. dico nẽpe: vt ⁊ p precedentia quẽadmodũ ⁊ per subsequentia ꝓphetie intellect⁹ clarius ostẽderet. Nã cũ ne augures. ⁊ diuinatores: seu precãtatores israel audirẽt: p moysẽ plerisq; i locis leuitico maxime monit⁹ fuisset: verba hec in loco isto ꝓtulit: vt aduerterent ne ꝓphetã p ipsũ hic descriptũ in augurẽ ⁊ diuinatorẽ. sed pro vero haberẽt. aliter. n. reiteratio hec moysi necessaria ñ erat. Quapropter ꝓphetiã de xp̃o iesu nazareno loq i quẽ cũcta mysteria i ipa ꝓtẽta: absq; dubio euacuata sũt. oino fateri cogimur. Qd̃ qdẽ documẽtũ ab aplis: q p sãctũ spiritũ locuti sũt. clare habem⁹. dicũt. n. actuũ. iij. Xp̃m verũ messyã fuisse oñdere volẽtes. moyses qdẽ dixit. Qm̃ ꝓphetam suscitabit vobis dñs de⁹ vester ꝺ frib⁹ vr̃is tanq; meipsum audietis iuxta oia: quecũq; locut⁹ fuerit vobis. Erit autez oĩs aia q̃ nõ audiuerit ꝓphetã illuz de plebe extermiabitur Capi. quoq;. vij. aiunt. moyses q dixit filijs isrl: prophetam suscitabit vobis dñs de frib⁹ vr̃is: tanq; me ipm audietis. Qd̃ aũt ip̃e ⁊ si bũana; siẽ ꝓphetatuz fuit: apparuerit forma in se diuinitatẽ haberet: q̃uis p cuncta testificet euãgelia volo tñ vt saltẽ vna ꝓuati ñ sitis. ¶ Que a vero euãgelista iohãne. cap. xiiij. hr̃. asserit. n. q cuz vn⁹ ꝺ discipul' philipp⁹

Concordiacuz euangelio

Apostolorum actus

Johannes

nomine. vt ostenderet eis patrē: iesum interrogaret. respondit ei. Tanto tpe vobiscum sū: ⁊ non cognouistis me philippe. qui videt me: videt ⁊ patrē. quomō tu dicis. ostende nobis patrē. nō credis quia ego in patre: ⁊ pater in me est. verba que ego loquor vobis a meipo nō loquor. pater autem in me manens ipe facit opera. Ipsum preterea dei nomine cuncta dixisse dictaq; eueniss̄e dubitare fatuū est: per quod interficiendum nō fuisse. sed tanq; verū ꝓphetaꝫ hic ꝓmissum recipiendum: quēadmodum signa in ꝓphetia assignata nos docent: indubitate concludendum est. Pres aūt vestri ꝓphetiaꝫ non intelligentes. quā plurimiq; preci pue principaliores ipam intelligere nolentes. christū ihesū in falsū prophetam: ipsum interficiendo: iudicauere: quo qdem peccato ex dei vltione depopulatione vastati estis: in capiteq; transmigrantium migrastis. Nolite igitur ⁊ vos illa perfidia adhuc ꝓ malo vestro perseuerare. sed veritati ꝓ bono assentiri: quod deus sua pietate vobis concedere non dedignetur.

Prophetia tertia

Hebrea littera.

Saias qui plus ceteris prophetis ō messya predicauit capitulo. vij. inqt. Chinne habalma hara veioledet ben vecarat scemo himanuel. bēma vduasc iochel ledabato maos barah vbabor battou chi beterē iedab bānabar maos barab vbabor batou tebazeu haadama ascier atta caz mippene scene melacheba. Latine. Ecce halma concipit: ⁊ parit filium. ⁊ vocabit nomen eius hemmanuelem: butirū ⁊ mel cōmedet. sciens reprobare malū: ⁊ eligere bonum. quia antequā sciat puer reprobare malū ⁊ eligere bonum: derelinquetur terra quā tu detestaris a facie duorum suorum regum. Chec ꝓphetia cū sup re acaz duobus cum regibus rasi. s. et phacee ꝓlata sit a doctoribus vestris: vt a vero

Latina littera.

Judeox expositio

detrahaꝫ intellectu: sūmopere laboraꝫ. ⁊ q̄uis in aliq̄b⁹ co acti veritati adhereāt: q̄tum eorum intētū cōsequi possint per presentē ꝓcessū deo volente vobis aperietur. ¶Expo- Rabi salomon.
nitur nanq̄ a rabi salomone pro esaie filio ex quadā iuuencula: quā in vxorē acceperat nascituro. de quo scripturam infra testificari dicit per verba illā. ⁊ accessi ad ꝓphetissam ⁊ cōcepit: ⁊ peperit filium. Aptat enīz ipe ꝓphetiā quasi sic sonaret. Ecce puella vxor mea cōcipiet pūti anno qui ē q̄r tus regni acaz et pariet filium: et spūssanctus qui supueniet in ea: vocabit nomen eius hemanuelem: vt denotet quoniam fortis noster nobiscum erit. Hoc quoq̄ signum a ꝓphēta datum esse dicit. Erat enim puella que in vita sua nū quā ꝓphetauit: et hac de causa: spūssanctus supueniet ī ea Quāobrem infra: et accessi ad ꝓphetissam: prophēta inqt. Nulq̄ enim ꝓphete vxorem: nisi ꝓphetauerit: ꝓphetissaz nuncupari inuenimus. Per clausulā vero illā: butirum et mel comedet prophetam innuere voluisse ait. puerum hūc eo tpe quo terra sua erit omni bono plena nascendum esse quod quidē bonum erit quando reprobare malū et eligere bonum sciet. vnde autē bonum hoc euenerit: terra duorum regum obsessione deserta existente: causam assignans subdit: quia antequā sciat puer reprobare malum: et eligere bonum terrā acaz: ⁊ terra face a suis habitatoribus derelinq̄tur: eritq̄ a facie duorum suorum regum rasi. s. ⁊ face deso lata. eodem enim anno assiriorum rex ab acaz vocatus: vt libero regum habeꝫ: cōtra rasim damascum ascendit: quem interfecit: populumq̄ suum cyrū captiū duxit: quo etiaz anno oseas filius ela cōtra phaceā romelie filium coniurauit: ⁊ insidias tetendit: ipsumq̄ percussit: interfecitq̄ anno regni iothā. xx. qui regni acaz quartus erat. pro cuius expositionis confirmatiōe verba subsequētis capituli. videlicet. et accessi ad prophetissā ⁊ cōcepit: et peperit filium. ⁊ reliqua

Rabi salomon sic exponit. concepit ⁊ peperit filiū illum. scz quem ppbetissa emanuelem vocauerat: vt deus in ezechie auxilium eēt. Pater autē esaias accelera spolia detrahe. festina predare nomen eius nuncupauit: quod fecit: vt punitionem que sup rasi ⁊ romelie filio: regnum domus dauid euellere cupientibus: de primo ventura erat: denotaret q̄rum vna scz rasis: vt dictum est p manus assiriorum regis eodem anno venit. alteram vero sic fuisse ait. Nā postq̄ ab osea phaceas interfectus fuit: contra oseam ipsum salmandasar assyriorum rex ascendit. cui⁹ seruus ac tributarius oseas effectus ē: spoliaq̄ q̄ plurima a samaria secum traxit: q̄re scripturaz subdidisse ait. quia antequā sciat puer vocare patrē suum: ⁊ matrē suam auferet fortitudo damasci: ⁊ spolia sammarie coram rege assirioz que omnia anno regni acaz quarto fuisse asserit.

Cōfutatō ipoz

Quantum autem: preterq̄ terminorum accomodatione: verba huius rabi veritati consona sint. sibiq̄ inuicem correspondeant: recte consideranti facillime patere potest nam id quod de Esaie vxore filioq̄ ex ea nascituro dicit: quemadmodū rabi dauid ait: consonum rationi non est. si enim de ppbete vxore scriptura locuta eēt. Ecce prophetissa sicut et infra capitulo. viij. ⁊ accessi ad prophetissā: nō autem balma dixisset. cunq̄ etiam eodez capitulo de hema manuele iterum mentio fit: cum dicitur. et erit extentio alarum eius plenitudo latitudinis terre tue hemanuel: de filio prophete intelligi minime potest. Non enim terra iude ab esaie filio dominabatur. Quodq̄ signum acaz p prophetaz datum: aduentus spiritus sancti in esaie vxorem fuerit: prout ipse asserit: a veritate nempe longinquum est. Nam dicente propheta ad acaz: pete tibi signum in profundum inferni. siue in excelsum supra: daudo postmodum ipse illi sig

num non dubitatur q̄ simile huic minimum non dedisset. Deniq̄ cum seder olam auctoritate probare nititur: regni acaz anno quarto omnia predicta consumata fuisse: inuanū laborat. Non enim potest id per historias sacre scripture p̄bare. cum ex eo nulla in eis mentio fiat. et quāuis de rasys per assyriorum regem destructione: que vt historie narrant immediate post secuta est dictum suum locum haberet. nullum tamen de phacee fundamentum habet veritatis. Naz phacea ab osea interfecto: ipsius osee regnum rationabiliter incohare debuit. Quarto autem reguz. decimoseptimo inuenitur ipsuz duodecimo regni acaz regnare cepisse. vnde id quarto anno acaz: prout ipse affirmat esse non potuit ꝛ quum ex sammarie spolijs hoc confirmare vult: asserens illam quarto regni acaz expoliatam esse; absq̄ dubio nihil dicit. Dictum enim suuz ab historijs non parum discrepat que summariā nono regni osee expoliatam fuisse narrant. qui quidem annus. vt Reguz quarto habetur capitulo decimo octauo. quartus ezechie regni fuit. illo autem interim oseas tributarius salmandasar tantummodo fuit. ¶ Recitat insuper rabi Salomon aliquorum opinionem dicentiuz prophetiam pro ezachia filio acaz dictam fuisse. quam quidem reprobat: asserens ezechiam antequam regnare cepisset fuisse etatis annorum nouem: quod ex regum quarto hoc modo colligit. Nam acaz annis regnauit sedecim. Ezechias vero cum regnare cepit etatis annorum viginti quinq̄ erat. Hec autem ratio. et si horum opinio vera non sit; ad ipsam confutandum sufficiens non est. Sequitur enim ex ea hoc impossibile q̄ acaz etatis annorum undecim ezechiam genera̅set. Nā vt regū q̄rto habe̅ etatis annoz viginti acaz regnare cepit. annisq̄ sedecim in regno pmāsit ex quibus suā vitā trigesimū̅sextum annū̅ non pertransisse

Aliquoz expositio.

colligit. ⁊ ezechia: vt ibidem habet annorum viginti⁹q regnare cepit. vnde vt scripture verificentur ezechiam post mortem patris antequā regnare cepisset: aliquibus stetisse annis dicere cōuenientius est. Et pro opinionis illorum cō futatione sufficere dico ezechiam tpe quo prophetia dicta fuit natum eē illorumq; regum destructiōis tempore etate pfecta existere: qua reprobare malū ⁊ eligere bonum: absq; dubio sciebat. qō ex eo quia vigesimoquinto anno regnare cepit: satis patet. quapropter ꝓphetia de ipso loqui minime potest.

Rabi dauid

Habetis insuper super hac prophetia rabi dauid expositionē qui verum eius sensum sepelire cupiēs dicit dictionē illā balmā virginem: sicut xp̄iani volunt minime significare. sed puellam seu virgo seu corrupta sit pro quo salomonis verba prouerbiorum. xxx. exēplo ducit. dicentia dereh geuer bebalma. que viam viri in adolescentia latina traductione sonant. vbi balma pro corrupta intelligi dicit. puer quoq; paucor̄ annor̄ belem nuncupatur. habemus eni ben mi ze babelē. latine cuius filius sit iste adolescens. Samuelis. xvij. cū ergo puella paucor̄ annorum hec esset. ideo ipsam balma nomine prophete vocauit. quam q dem adolescētulā vtorē fuisse acaz rabi dauid affirmat. nō autē esaye p rationes supra cōtra rabi salomonem allegatas vnde hanc sequēs opinionē: dictionē illā: bara: latine concipit: pro presenti tpe accipit: ac si diceret: ecce puella hec nunc pregnans pariet filium: ⁊ vocabit nomen eius ipsamet bemanuelem. erat enim ipsorum mos vt matres nomina filiis imponerent. dicitq;: ⁊ vocabit imperatiue. nam prophete imperabat ei. vt nomen eius sic vocaret: quoniam a die natalis eius pax dñi vobiscū erit. signum autē acaz datum hoc erit: quia butirū: et mel comedet: quasi dicat q; immediate natus sua scientia butirum ⁊ mel comedet: omneq; dulce in eius os approximatū libenti animo aperto ore ac-

cipiet. si vero cibus malus erit: ipsum abhorrebit: oscz suuz claudet et repellet eum quo mō dictionem illam ledabato: latine sciens ꝛ superiori particule: ꝛ subsequēti seruire dicit butirū. n. ꝛ mel comedet: quia sciet: reprobabitcz malum: et eliget bonum: similiter quia sciet. ¶ Hunc autem puerum ezechiam fore inquit: dicere minime possumus. cuz ipse patre regnare incoante: etatis annorum nouem esset: prophetiacz illo regnante prolata fuerit. nec puella mater fuit ezechie: cum ipsa tempore quo prophetia dicta fuit: puella nō esset. Sed adulta. Christianis autem qui pro maria: et ihesu pphetiā dictā fuisse volūt. cū ipsi⁹ pphetie ppositō seu materia respondendum est. timebat enim acaz bierusalē ab illis duobus regibus contra ipsum venientibus captionez. prophetacz id non euenire sibi pronunciauit. ꝺ quo: vt verbis suis fidem prestaret: ei signum dedit. Si igitur rem quā ipi dicunt: illud signum denotaret. cum post se quadrigentis annis: ꝛ vltra apparituru eēt. quid ad propositum meroris acaz valuisset. quo modocz ex eo confortari poterat. Particulam tamen illam: quia antequam sciat puer reprobare malum: et eligere bonum: patris auctoritate ¶ Sic exponit. scilicet ꝙ antequā datum signuz appareat: reges isti a te recedent: derelinquetur enim terra israhel a facie ipsorum. quia ab ea recessuri erunt: ꝛ ne ipsorum reuersionē ciuitatiscz captionem post illud timeret: prophetа illi signum dedit. vt in instanti: quo signum in puero verificatum videret: tutus esset: ac certus ꝙ quemadmodum signum hoc: de ipsorum: ante pueri natiuitatem recessu verificatum vidit: sic etiam ꝙ nunquā ipsi bierusalem caperēt: verificaret dixit autem notanter a facie duorum suorum regum: cum illi bierusalem reges non essent: Sed damasci: et sammarie quoniā ipsius reges se esse proposuerunt. qua quidem ex-

Pater rabi dauid.

Approbatio patris

Confutatio rabi dauid.

positione pater rabi dauid catholice locutus est. ¶ Ipse autem expositione sua praue ⁊ dolose ꝓcedit. Nam cõtra primã eius partem cuncta loca: quibus in sacra scriptura: hic terminus halma reperitur: insurgunt. quem nunquam: nisi virginibus impositum fuisse inuenimus. dicitur enī Genesi. xxiiij. pro rebecha: Seruo abrahe apud fontez orante: vehaieda habalma haiozet liscou. Latine. et erit puella: q̃ egredietur ad auriendã aquam. quam quidem virginez eẽ ꝑ ipsammet scripturam habemus: de ea paulo ante dicẽtẽ puella decora nimis virgoq; pulcherrima: et incognita viro: ⁊ ꝑ cõpotum a doctoribus vestris factum: ipsam etatis annorũ quattuor: tunc fuisse scitis. Exodi quoq; secundo super moysi sorore: dictum inuenitur: vatheleth habalma vatticra et em haialed. Latine. ⁊ perrexit puella: ⁊ vocauit matrem pueri. quã etiã virginem paucorũ annorum eẽ vos nõ latere scio. Non enim a matre sua sic sola loco illo aliter derelicta fuisset. inuenimus insuper terminũ hũc: quẽ admodũ ipe rabi dauid exemplo ducit: adolescẽtulo virgini imponi: regum primo capitulo. xvij. ben mi ze habelem. Latine. Filius cuius est iste adolescens: saulo de dauid abner interrogantem: qui talis erat etatis: vt pater inuncti onis horã samuelis visis alijs fratribus: an alios haberet filios interrogãti: adhuc reliquus est paruulus: de eo respõderet. Ad ꝓuerbiorum aũt exemplũ ꝑ ipsũ allegatũ: cuius verba salomonis ibi aliud q̃ littera ostẽdit significare intẽdant. ne tamẽ a sensu littere: vt pollicitus sum recedere videar dico: put vos non latet: dictioné illã duplicẽ significatũ loco illo habere posse. Nam ⁊ ꝑ mundo ⁊ pro adolescẽtula indifferenter stat. Cum ergo salomon pro aliquo secreto intento: vnicuiq; illoz triũ suũ naturalẽ locũ: ibi assignare videat aquile. s. celũ: colubri vero petram: ⁊ naui mediũ

maris. sic et homini tāq̄ suū naturalē locū assignauit mūdū q̄ de terra intelligitur. Quāobrem beat⁹ hieronimus in adolescentia transtulit. sed dato q̄ p puella seu adolescē tula id dixerit. cui dubiū q̄ magis de virgine q̄ de corrupta intelligi debeat: cū semp vt vsum ē talis terminus in sacra scriptura: tantuz virginibus attribuat. Ex modo quoq̄ sacre scripture loquendi sup ribecha balmain virginē p̄prie significare colligit. Ter enim de ipa loco illo mētionez fieri videmus. Nam seruo abrahe iuxta puteū orante inqt Igitur puella cui dixero: inclina hidriā tuam: vt bibam. vbi nahara noīe ipsam appellauit. ea deinde ad puteū veniēte. et nahara i. puella ⁊ betula. i. virgo a sacra scriptura nuncupatur: dicente: vehanahara touat marre mecd betula ve isc lo iedaba. Latine. puella decora nimis virgo ⁊ incognita viro. Deniq̄ seruo ipso parētibus ribeche historiā recitante: ipsam balmam nomine vocauit: cum dixit. vehaia habalma haiozet liscou. Latine: et erit virgo que egredieť ad auriendam aquam. Cum igitur hoc nomine balme ipsā vltimo appellet q̄ in eo: et nahara: et betula includantur: necessario sequi videtur: p̄cipue cum nomina hec quodā modo synonima apud hebraicā linguaz dici possint. Sicut enim nomen betule illico violata amittit. sic ⁊ duo alia nahara scz et balma: nomina amittere videť. ⁊ cōfirmať ratio hec: q̄ nō videť q̄ nomē hoc betula: magis p̄prie q̄ duo alia nomina: nahara. ſ. et balma: virginē significet. Postq̄ enī noīe betule sacra scriptura ribechā vocauit: ⁊ incognita viro imediate seq̄ť. si ergo betula v̄ginē significaret p̄pe clausula illa: et incognita viro: superflua fuisset: et sacrā scripturā nugatōz facere videreť q̄ ē absurdū dicere: et hinc est q̄ aliq̄ rabi vī dicūt signū i p̄pheria datū balme p̄ceptōz: q̄ quidem nature repugnat fuisse. Hāc insuper balmam ab

alijs priuilegiatam esse scriptura innuit. ipam enim in antiqs vestris codicibus: aliter alijs: tabamin signatam reperi. duo enim et prima. s. littera vnum et vltima aliud tabamin habet. ex quibus sic clauditur: vt ipsaz semper clausaz ⁊ virginem esse demonstrarent. alterum quoqz istorum tabamin reuiah nuncupatum contra regulam hic positum inuenitur Scitis enim tabam id ex sui proprietate puncti virtutem habere: ita q̄ ea dictione qua ponitur legentē firmari cogit cum autem de virtute sermonis sic esse non deberet q̄ apud halmam punctus poneretur: non dubitatur quoniā vt firmam semperqz immaculatam virginem per ipsam ostenderet. illud sacra scriptura fecerit. Quamobrem a septuagīta doctissimis interpretibus merito virgo translatum fuit. ¶ Ad secundam vero partem cum rabi dauid ait. Puellam hanc vxorez fuisse acaz. dico q̄ pro hoc. ecce vxor tua seu ecce regina: ⁊ non ecce halma ꝓpheta dixisset. Pro verificatione insuper sui dicti super ea dictione cōcipit: quā pro presenti accipit tempore: ecce halma ista pregnans: ꝓpheta dicere debuisset. de filio q̄qz illo tunc nascituro post suam natiuitatem mentionē fecisset. q̄ si infra capitulo. viij prout ipse ait: de eo memoriam fieri dicetis: ex ea parte: et erit extensio alarum eius: implens latitudinez terre tue he manuel: ⁊ ex illa paulopost clausula dicente: quia nobiscuz deus: hebraice chi hemanuel. dico q̄ quāuis de eodez hemanuele: de quo hic loquitur: ibi scriptura intelligat: cuius causa domus dauid euellenda: nec hierusalem destruenda erat: non tamen de filio illo tunc nato. sicut ipse ait. verificari potest: non enim hierusalem: ⁊ ezechiam de manu assyriorum regis per aliud quā propter dei zelum: et propter dauid ab esaya tutos fieri videmus. scriptura ibi dicente. protegam vrbem banc: ⁊ saluabo eam propter me: ⁊ propter

dauid seruum meum. ex quo sequitur q̄ non propter filiuꝫ illum tunc natum: id esse debebat. Cunctꝫ etiam dicit q̄ a die natalis eius erit pax domini cum eis. dictum istud pro tempore illo verificari minime potest. nunquā enim ab eo tempore vsqꝫ ad iude captiuationem: que vt quarto reguꝫ colligitur. parum post secuta est absqꝫ tribulatione permanserunt. Demum peruersioni prophetie a vero sensu rabi dauid sic vacauit: vt signum per prophetam in ipsa datum quia butirum: ⁊ mel comedet: fore dicere deduceretur: qō signum considerato prophete loquendi modo dicentis. pete tibi signum a domino deo tuo in profundum inferni: siue in excelsum supra: absqꝫ dubio nullum esset. Non enim verisimile videtur: pro tali minimo signo: prophetam tanta dixisse: sue autem contra christianos rationi: per veram infra dicendam expositionem: vt recte intelligenti patebit: sufficienter respondetur. ipsum quoqꝫ in residuo prophetie cū christo ihesu ⁊ veritate: quāuis non voluntarie loqui manifestabitur. Est et insuper vestrorum quorundam opinio: quemadmodum rabi salomon testatur proprium signum ī prophetia datum esse halme conceptionem quam quidem ipse approbat dicens hac cum opinione veritatem existere. Catholica expositio.

¶ Ego quidem vt ad veram prophetie expositionem pergam: quedam vobis preponere habeo. quibus vna cum processus prophetie consideratione: bona que promisit: dei auxilio eroluam. Certum est enim q̄ signum datum acaz: promissioni sibi facte de illorum duorum regum a se recessu rationabiliter correspondere debuisset. hoc est q̄ apparente signo: reges ab eo recedere deberent: quo fundamento nititur rabi dauid contra christianos venire. Id autez nec ipse: nec alīj vestri recte aptare possunt. cum: quemadmoduꝫ ex verbis patris rabi dauid habetur: signum tunc apparitu

rum nō esset: immo p illorū duorum regū recessū: debebat
acaz de mysterio in ꝓphetia contento certitudinez habere.
Sicut. n. dictū illud de recessu regum verificatū videbat.
Sic ꝙ mysterium in ꝓphetia contentum: omnino verifica-
ret. certus esset: et si mysterium illud: regum recessus: cau-
sa esse debebat. Terminum quoq; hunc halmā mulieri cor-
rupte: sicut visum est: nunq; in sacra scriptura imponi cōce-
di debet. Et per rationes supra dictas halmā virginē pro-
prie significare: necnon et istam halmā predicto priuilegio
ab alijs priuilegiatam eē. Et ꝙ miraculosum signum p pro
phetiam datuz. sit magnum mysterium cōceptionis halme:
ꝓut vestri dicūt: ꝛ de spiritusancto: pro q̄ vocabit nomē ei⁹
emanuelem. i. nobiscum deus. sicut rabi salomō ait. ipsa bea
ta cognoscente in se diuinitatem humanitati coniunctā cō-
tinere. demū cum historia hec de horum duorum regū cō-
tra acaz aduentu regū quarto capitulo. xvij. prius recitata
sit. vbi nulla de tali mysterio memoria habetur: reiteratōnē
hanc hac cū addictione: hic nō nisi huius mysterij causa ab
esaia fieri credendū est. Quibus stantibus dico: quemad-
modum ex prophetie verbis apparet: illorum duoꝝ regu
intentionē fuisse domū dauid ꝓsus euellere: prophēta di-
cente eo ꝙ cōsiliū inierit cōtra te syria in malū: ꝛ effraim: et
filius romelie dicētes. ascendamus ad iudā: et suscitem⁹ eū
et euellemus eum ad nos: et ponamus regem in medio ei⁹
filium tabal. quod cum dei voluntas non esset: eo quia de
semine illo christus ihesus oriturus erat. licet acaz sua in-
credulitate ad deum recursum habere noluisset. voluit de-
us ipse ꝙ ab illis regibus nō destrueretur ipsum certificare
quare inquit: noli timere: ꝛ cor tuum non formidet: a duo-
bus caudis thitionū ꝛ reliqua. Nam contra te mea ex vo
luntate vim non habebunt. ꝛ vos quidē non ignorare scio

dictiones illas: ben tabal. put etiam rabi salomon ait scm earum propriam ethimologiam: filiū nō bonum significare: hebraice enim ben. latine filius. tab vero bonus. al equidē non. vnde ben tab al hebraice. idem latine significant qp filium non bonum. quia ergo deus glorioſus filium ſuum ihesum qui est omne bonum eternum regem in hierusalem ponere intendebat. de quo ad eundem propositum infra capitulo. viij. pphēta iterum mentionem faciens inqt. paruulus enim natus est nobis: et filius datus est nobis: et factus est principatus sup humerum eius: et vocabitur nomen eius ad mirabilis consiliarius: deus fortis: pater eternus: princeps pacis. Ideo quem ipsi elegerant: non bonum nominauit. vbi imediate pphēta subdit. lemarbe hāmisra vlscalom en chez. Latine. multitudinis imperij: et pacis nō est finis: et sam dictioni prime. lemarbe. que mem rotunda apud vos nuncupatur: contra regulam grammaticalē vestram ibi ponitur. quod quidem mysterium eternitati imperij vestri recte attribuunt. per verba prophete immediate sequētia: vt confirmet illud: et corroboret in iudicio et iusticia a modo vsq; in sempiternū. cuius ipsi pphetas de ezechia loqui dicāt. qz falsitas ex eo patet: qz hec pphetuitas in ezechie imperio visa nō est. Bene autē in xpo iesu. vt scripture oēs testant: et experientia docet: verificatū videmus. quod quidē vt propheta inqt: zelus dñi exercituum fecit: vt mundū saluaret. ne autē suā liberationē alteri q deo acaz attribueret monuit ipsum p prophetā. vt supet hoc signum aliqd ab eo peteret: dicentem. pete tibi signum a dño deo tuo vbi consequēter ait. in pfundum inferni: siue in excelsum supra: vt per ipsum signi sibi dandi magnitudinē animaduerteret: cognoscereteq; signum illud tunc apparitura nō esse. Ad que verba iniquus acaz illorum duoz regum timore tanquam

bonus: non petam: ⁊ non tentabo dominū. respōdit. Pro
pheta autem qui: vt rabi dauid ait: cor suus non ignorabat
cepit dicere: audite ergo domus dauid. nunquid parum vo
bis molestos esse hominibus: quia molesti estis et deo meo
quasi dicat: eadem cum deo: que cum hominibus facitis:
ostenditis enim vos bonos nolentes signum petere: putā-
tes ipsum animum vestrum ignorare: quia ne ei gloriaꝫ de
tis id facitis: propter hoc dabit dominus ipse vobis signuꝫ
vobis inuitis. Notanter autez dixit: domus dauid: vt acaꝫ
nequitiam denotaret. ita ꝙ proprio nomine vocari nō me-
reretur: ac etiam vt signi gloria non sibi: sed dauid attribui
manifestaret. quod quidem signum illorum reguꝫ recessus
quemadmodum per primum suppositum patet: causa erat
et si tunc appariturum merito non esset. Certum est enim
ꝙ cum acaꝫ signum petere noluerit: aliquod paruuꝫ signū
tunc appariturum sibi dare: prophetam non decebat. Sed
tale quod celi altitudinem inferniq; profunditatem excede
ret. Sicut per superiora de mente patris rabi dauid sufficī-
enter elicitur. ⁊ ex hīs rabi dauid contra christianos obie
ctioni perfecte respondetur. Hysterū autem ac signi mag-
nitudinem explicans. prophetа inquit. Ecce halma. id est
virgo: et non corrupta: vt per secundum patet suppositum
Concipit. id est concipiet in futurum: quemadmodum ra-
bi salomon ait. Similiter ⁊ parit pro pariet filium: quem ip
sa virgo per spiritus sancti aduentum vocabit emanuelem.
Immediate enim cognoscet deum in vtero habere. que om
nia magni signi: et miraculosi fundamentuꝫ sunt. vt per ter
tium patet suppositum. Butirum ⁊ mel comedet: quia sci-
et reprobare malū ⁊ eligere bonum. hoc ad suam vltimam
perfectionem magis diuinam quā humanā denotandā: p-
pheta dixit. Naꝫ a sua natiuitate gratia ⁊ virtute repletus

erit. ¶Quia aliquã sciat puer reprobare malũ ⁊ eligere bonum: derelinquetur terea a facie duoꝝ suorum regum. hoc totum. sicut rabi dauid de mente patris exponit: intelligendum ẽ: videlicet ꝙ ante signi aduentum: reges isti: qui regnum hierusalem suuꝫ esse putabant: recedẽt abs te. ex quo signum tũc appariturum nõ esse apte videtur. Historiã igitur hanc hic ab esaia recitatam esse. ex hȳs sequitur. vt mysterium hoc magnum messie quemadmodũ ⁊ quartum denotat suppositũ: reuelaretur: quod ꝑ subsequẽtia verba dicentia. Adducet dñs super te ⁊ super populum tuum: ⁊ super domũ patris tui: dies qui non fuerunt a diebus seperationis efraim a iuda non parum confirmatur. Ex hȳs enim mirabilia que in prophetie consumatione apparitura erãt: que tpe acaꝫ visa minime fuere: denotantur. ¶Prophetiã autẽ in ihesu christo nazareno: qui de domo dauid ortus fuit verificatã fuisse: per euangelia nobis apte manifestatur ¶Testatur enim lucas capi. primo dicens. Missus est angelus gabriel a deo in ciuitatẽ galilee: cui nomen nazareth ad virginem desponsatam viro: cui nomen erat ioseph de domo dauid ⁊ nomen virginis maria. et ingressus angelus ad eã dixit. Aue maria gratia plena dñs tecum: benedicta tu in mulieribus: que cũ audisset turbata est in sermone eiꝰ ⁊ cogitabat qualis esset ista salutatio. ⁊ ait angelus ei. ne timeas maria: inuenisti enim gratiam apud deum. Ecce concipies in vtero: ⁊ paries filium: ⁊ vocabis nomen eius ihesum: et hic erit magnus ⁊ filius altissimi vocabit̃: ⁊ dabit illi dominus deus sedẽ patris eius. ¶ Et matheus virginis conceptionẽ iesu christiqꝫ natiuitatẽ capi. p̃mo recitãs inqt Cum eẽt desponsata mater ihesu maria ioseph anteqꝫ conuenirent: inuenta est in vtero habẽs de spũsancto. Joseph autẽ vir suus cum eẽt iustus: ⁊ nollet eam traducere. voluit occulte eam dimittere. hec autẽ eo cogitante. ecce ange-

Concordia cuꝫ euangelio. Lucas.

Matheus.

lus domini apparuit in somnis ioseph dicēs:ioseph fili da uid noli timere accipere mariā coniugem tuam.qđ enim in ea natum est:de spiritusancto est.pariet autem filium.ꝛ vo cabis nomē eiꝰ ihesū.ipse eni saluū faciet populū suū a pec catis eoꝝ.hoc autem totū factū ē. vt ipleret qđ dictū est a deo per prophetam dicentem. Ecce virgo in vtero habe bit:et pariet filium:ꝛ vocabitur nomen eius hemanuel. q̄ si dicetis ipsum ihesum et nō hemanuelem vocatum esse. dico hoc nomen ihesu angeli precepto sibi ipositum fuisse: vt cause finalis aduentus eius p̄ ipsum notificaretur. quia scilicet p̄ mūdi salute:ihesua.n.hebraice:latine salus:a ma tre autem sua maria:p̄ spirituſſancti aduentum suo nomine essentiali vocatus fuit hemanuel: quēadmodum per pro phetam predictum fuit. Quāobrem ipsa beata gratias egit altissimo:ꝛ inqt:magnificat anima mea dominum:ꝛ exulta uit spiritus meus in deo salutari meo. ꝛ reliqua. hȳs ver bis concludendo:suscepit israhel puerum suum memorari misericordie sue. Postquā igitur in christo ihesu nazare no:mariaq̄ eius matre p̄phetiam verificatam videtis. cur in perfidia vestrorum patrum adhuc permanetis:nolentes veritati assentiri.quippe aliunde procedere minime potest: nisi a duritate cordis vestri:quā deus sua clemētia a vobis remouere dignet:iplēs p̄phetiaꝫ ezechielis.xi.dicētē:ꝛ au ferā cor lapideū ȣ carne eoꝝ.ꝛ dabo eis cor carneum.

Prophetia quarta.

Hebrea littera.

Item Esaias capitu.xi.inquit. Veiaza ho ter migezaph iscai ventzer misce rascau ifre: venaha halau ruah adonai ruah hochma vbina ruah beza ugbura ruah dahad vei rad adonei. vehariho beirad adonai lo lemarre henau is cpot velo lemeschmau ozenau iohibac. veschafat bezedech dalliz vehohibac bemisor labanve arez vehica erez besce

net piu vbrubac sefadau iamit rascab. vebaia zedech ezor modnau vebaemuna ezor balazau. vegar zecu him cheuef venamer him gedi irbaz vebegel vefir vmbri iachdau venabar caton mobeg bam. vfara vadou tirbena iabdau irbezu ialdebem vearie cabacar iobal teuen. vescibascab ionec bal bur paten vebal meozat zifboni gamul iado bada lo iarebu velo iaschidu bebol bar codsci chi malea baarez deba ⁊ adonai camaiz laiã mebassym. vebaia baion babu scozesc iscai ascer homed lenes hãmim elau goim idroscu vebaia menuhado cauod Uebaia baiom babu ioseph adonai scenit iado licnot ⁊ scear hãmo ascer iscaer meascurvmi mizraim vmipadros vmicuse vmebelam vmiscinbar vmehamat vmetze baiaz. venasa nes lagoim veasaph nidbe isr̃l vmfuzot iebuda iecabez mearbab canfot baarez. vesara chi nat effroi vezozere iebuda iccaretu effrai lo iazor ⁊ iebuda veiebebuda io lasor ⁊ effrai. ¶ Latie. ⁊ egredieť virga de stirpe ieſſe ⁊ flos ꝺ radicib⁹ ei⁹ crescet ⁊ regescet sup cũ spũs dñi: spũs sapie: ⁊ intellect⁹. spũs ꝓsilij ⁊ fortitudis: spũs sapie ⁊ tiozis dñi ⁊ odozat⁹ ei⁹ i timozẽ dñi; ñ scꝺm auditũ auriũ suaꝝ arguet: ⁊ iudicabit i iustitia paupes; ⁊ arguet i eqtate ꝓ mãsuctis terre: ⁊ percutiet terram sceptro oris sui: ⁊ spiritu labioꝝ suorũ interficiet impium: ⁊ erit iustitia cingulũ lumborũ eius: ⁊ fides cintoziũ renũ ei⁹: ⁊ habitabit lupus cũ aguo: ⁊ pardus cũ edo accũbabit. et vitulus ⁊ catul⁹: ⁊ bos simul morabũť: ⁊ puer paruul⁹ mĩabit eos: ⁊ vacca ⁊ vrsus pascent sil̃ accũbabũt filij eoꝝ: ⁊ leo q̃si bos ꝓmedet paleã: ⁊ vlecta bit̃ ifãs ab vbere sup fozamia aspidis: ⁊ i cauerna reguli q ablactat⁹ fuerit: manuz suã mittet. ñ nocebũt: ⁊ nõ occidẽt i vniuerso mõte sancto meo: qz repleta est terra scientia dñi sicut aque mari coperiẽtes. ⁊ erit in die illa radix ieſſe: qui stat in signũ ppl̃oꝝ ipm gẽtes q̃rẽt: ⁊ erit sepulcꝝ ei⁹ glioſũ
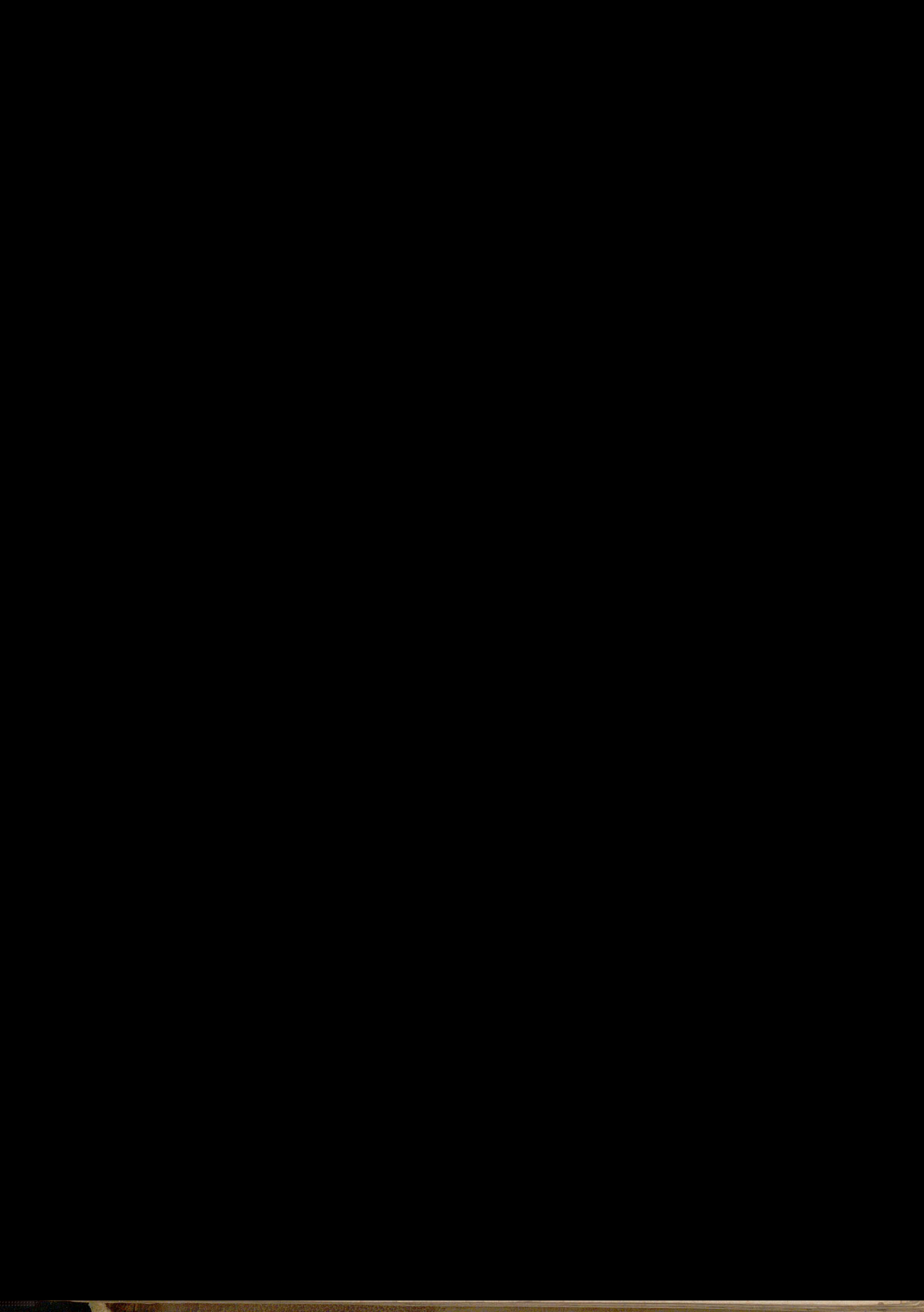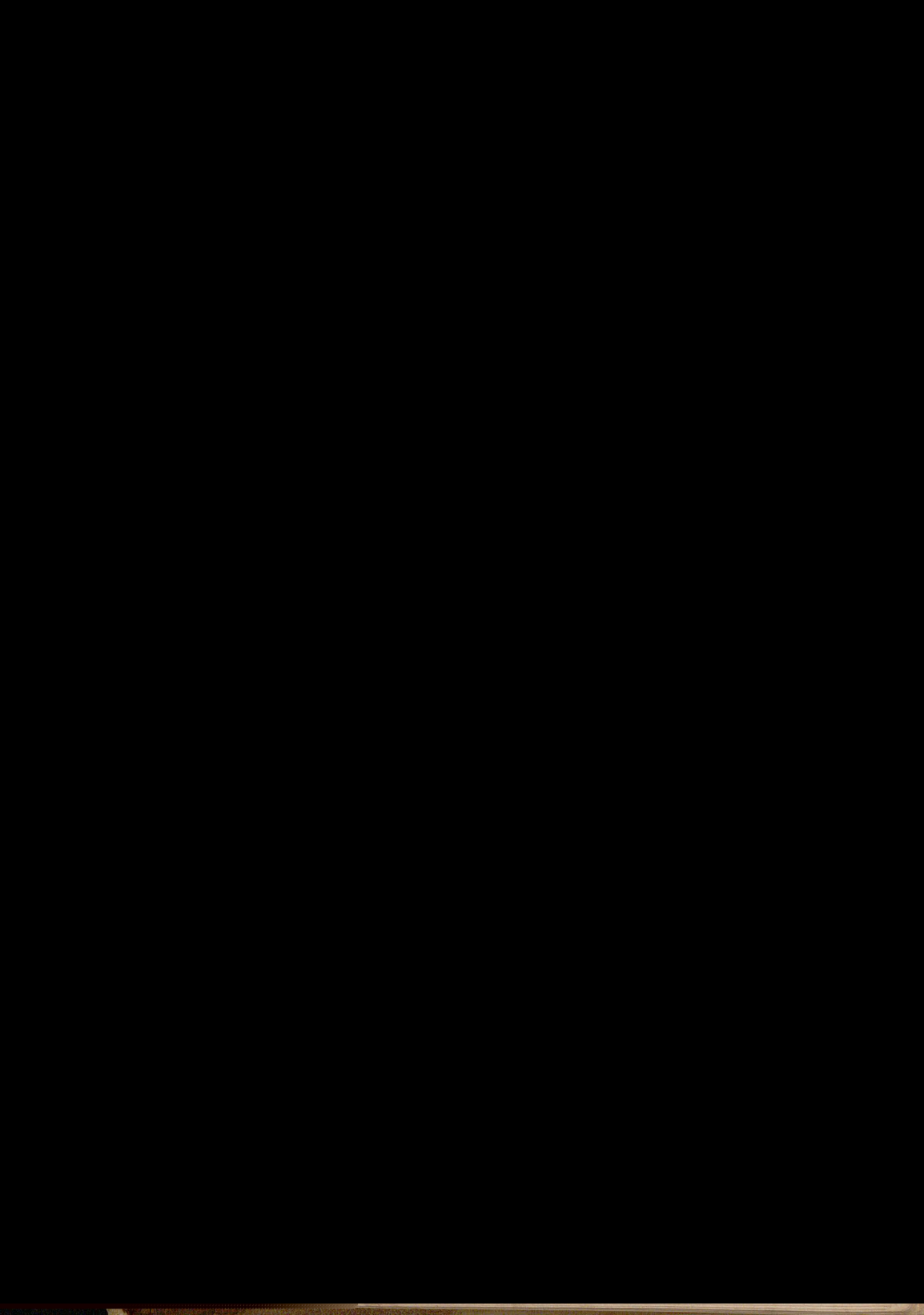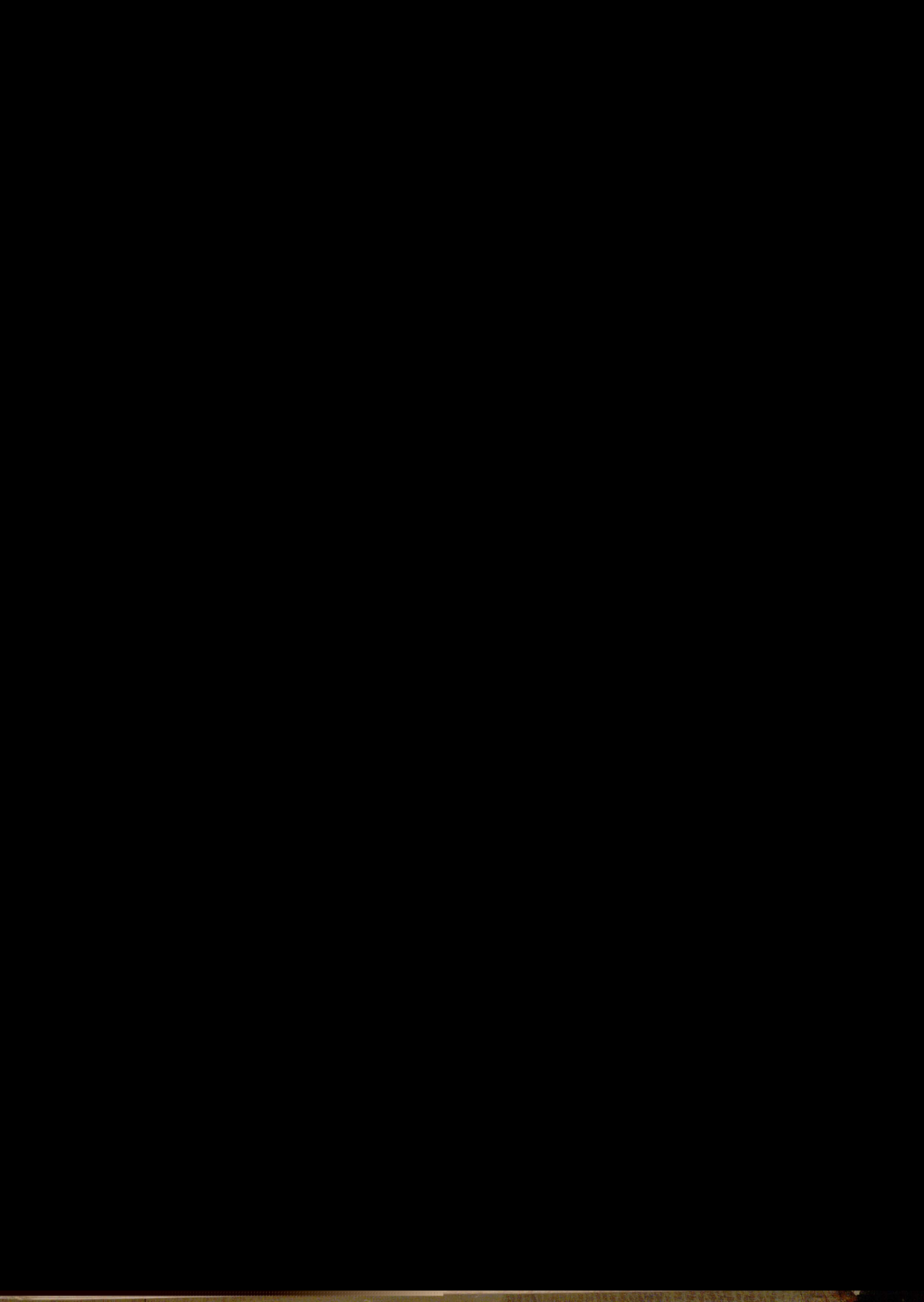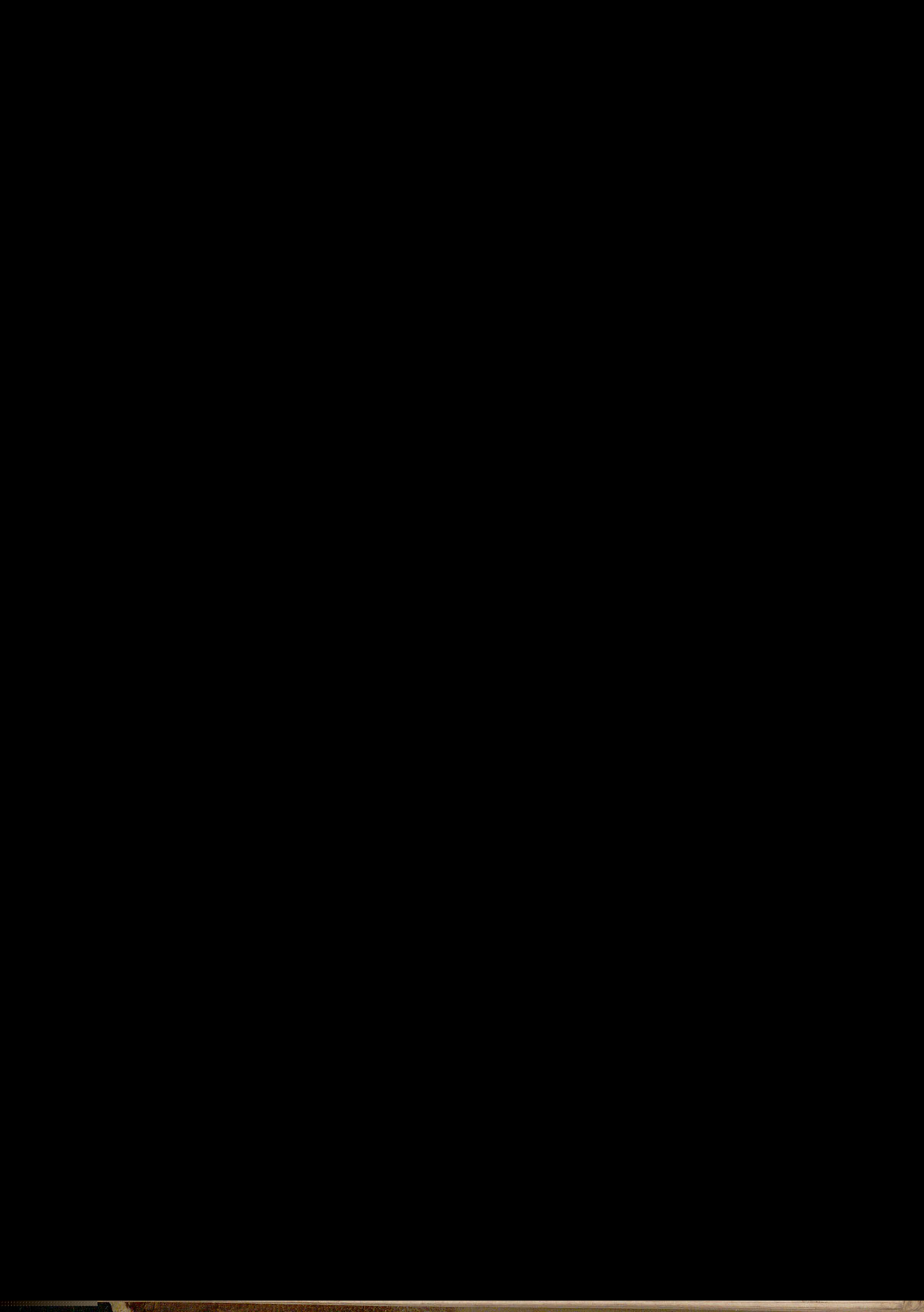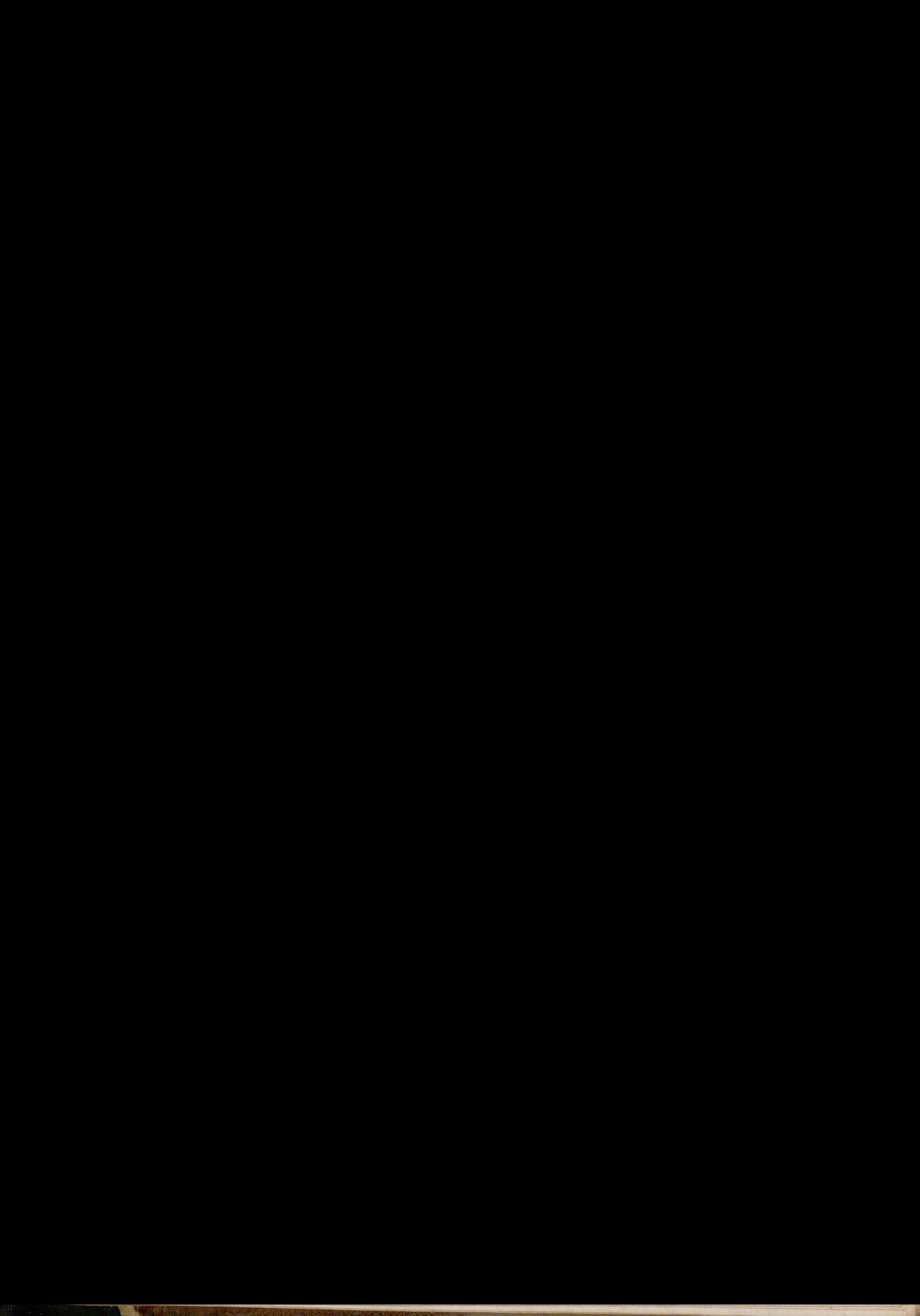
Latina littera.